Należytość pocztową uiszczono ryczałtem.

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA, UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05. КОНТО ЧЕКОВЕ П.К.О. № 27110. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МАШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНІШЕ РУКОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *Проф. Д-р ІВАН ОГІЄНКО*

ПЕРЕДПЛАТА *В КРАЮ*: НА РІК 6 ЗЛ., НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ 1·60 ЗЛ. *ЗА ГРАНИЦЕЮ* 2 ДОЛЯРИ (АБО: 35 КОР. ЧЕСЬК., 180 ЛЕЇВ РУМ., 30 ФРАНКІВ ФРАНЦ., 5 МАРОК НІМЕЦЬКИХ) РІЧНО. — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 75 ГР.

РІК II. ЛИСТОПАД 1934 РОКУ ЧИСЛО 11 (23).

Плекаймо свою літературну мову!

Про „Гуртки плекання рідної мови“.

Ко́жна мо́ва в сві́ті ді́литься на вели́ке число́ гові́рок, ча́сто ду́же дале́ких одна́ від о́дної. Гові́рки не мо́жуть бу́ти до́брим за́собом духо́вного порозумі́ння ці́лої на́ції, а тому́ ко́жний культу́рний наро́д коне́чно тво́рить собі́ одну́ всенаро́дню літерату́рну мо́ву, як мо́ву для свої́х книжо́к і для свое́ї інтеліге́нції, це́бто спі́льну мо́ву для свое́ї духо́вної культу́ри. В осно́ву тако́ї літерату́рної мо́ви звича́йно кладе́ться оди́н осередко́вий або́ найси́льніший го́вір. Взагалі́ ж ко́жний наро́д, що перестає́ бу́ти малосві́до́мою етнографі́чною ма́сою, звича́йно ки́дає свої́ числе́нні гові́рки й пильну́є створи́ти собі́ одну́ спі́льну всенаціона́льну мо́ву, що й зве́ться літерату́рною.

Украї́нський наро́д має́ вже мі́цний за́в'язок для свое́ї всенаціона́льної літерату́рної мо́ви. Вели́кі на́ші письме́нники: Котляре́вський, Шевче́нко, Ма́рко Вовчо́к, Кві́тка - Основ'я́ненко, Кулі́ш, Грінче́нко, Ста́рицький, Ле́ся Украї́нка й бага́то і́нших створи́ли нам глибо́ко розви́нену літерату́рну мо́ву, покла́вши в її осно́ву центра́льний київо-полта́вський го́вір. За оста́нні 30 літ ця мо́ва відли́лася вже в ста́лу літерату́рну мо́ву тако́ї си́ли й краси́, що вона́ займає́ одне́ з пе́рших місць се́ред найкра́ще ви́роблених слов'я́нських мов.

Собо́рна літерату́рна мо́ва — це найбі́льший духо́вний скарб наро́ду. Ма́ти таку́ мо́ву — це ма́ти найси́льні́ший за́сіб створи́ти собі́ правди́ву висо́ку культу́ру. На жаль, істори́чні умо́вини на́шого життя́ скла́лися так, що украї́нський наро́д не жив ув одні́й держа́ві, а тому́ й його́ літерату́рна мо́ва до́вго не була́ одніє́ю для ці́лої на́ції. Тепе́р умо́вини на́шого культу́рного життя́ си́льно зміни́лися, бо украї́нський наро́д за оста́нні десятилі́ття почу́в себе́ наро́дом є́диним, і всіма́ си́лами пра́гне створи́ти собі́ спі́льну культу́ру, а передовсі́м — одну́ літерату́рну мо́ву для ці́лого наро́ду. Одну́ й для Галичи́ни́, Бу́ковини, Закарпа́ття, Кана́ди, Аме́рики, Зеле́ного Кли́ну, взагалі́ — одну́ собо́рну літерату́рну мо́ву для ці́лого на́шого наро́ду, де́ б він ні жив. Час гові́рок закінчи́вся, — тво́риться мі́цна́, милозву́чна, всеукраї́нська літерату́рна мо́ва.

Тре́ба ті́льки пам'ята́ти, що до́бру літерату́рну мо́ву не мо́же створи́ти одна́ яка́сь осо́ба, чи на́віть гурто́к осі́б, — її невпи́нно тво́рить ці́лий наро́д, а передовсі́м — уся́ його́ інтеліге́нція. Бож літерату́рна мо́ва — це культу́рний здо́буток *ці́лого* наро́ду, це найважні́ше свідо́цтво зрі́лости *всіє́ї* На́ції. Ось тому́ коне́чно тре́ба, щоб *усі́* ми ста́вали до пра́ці створи́ти си́льну всеукраї́нську літе́рату́рну мо́ву, щоб ко́жний із нас роби́в тут, що мо́же, пам'ята́ючи, що на́віть найме́нша по́міч його́ бу́де кори́сна.

Найперше треба, щоб усі глибоко зрозуміли величне значення головного рідномовного гасла: „Для одного народу — одна літературна мова й вимова“, а зрозумівши, виявили незломну волю творити собі таку мову. Запам'ятаймо, що літературну мову можна знати, тільки пильно навчаючись її. А чи ж багато з нас училися цієї мови? Чи не говоримо й чи не пишемо ми ще й тепер тільки говірками? Час покінчити з таким ненормальним станом, а тому всі навчаймося своєї літературної мови, притягнімо всіх до цієї науки, щоб серед нашої інтелігенції не було назадників, що своєї літературної мови не знають.

Найкращий спосіб цілий наш нарóд заохотити до рідномовної праці, а тим самим дати родючий ґрунт для витворення наймічнішої літературної мови, — це праця „Гуртків плекання рідної мови“. Закладаймо ці Гуртки скрізь, де тільки можна, й пильнуймо, щоб вони справді реально й нормально працювали. Нехай ці Гуртки стануть у нас всенаціональною школою, де викується глибоко розвинена всеукраїнська літературна мова!

Розуміючи таке велике культурне знáчення „Гуртків плекання рідної мови“, Всеукраїнський Жіночий Конгрес у Станиславові в червні 1934 р. прийняв гасло: „Для одного нарóду — одна літературна мова“, а для його реального здійснення постановив закладати „Гуртки плекання рідної мови“ при всіх „Союзах Українок“ та при всіх їх філіях. Нехай ця знамéнна ухвала стане добрим прикладом для всіх наших установ, і нехай не буде в нас місцевости, де не працював би „Гурток плекання рідної мови.“

Стан знання нашої літературної мови серед широкого громадянства безумовно незадовільний. Простіше кажучи — наші родини не говорять літературною мовою, звичайно заступаючи її місцевими говірками. Цебто — ми не маємо найперших огнищ розвитку культури літературної мови. Хто ж тоді подбає, щоб у родині запанувала чиста літературна мова? Хто подбає про те, щоб наші діти вже з рідного оточення за наймолодшого віку навчилися того, що знають діти інтелігентних родин цілого світу — своєї літературної мови? Подбати про це мусить найперше мати, а також союз матерів, чи „Союз Українок“.

Українська інтелігентна жінка, дбала мати своїх дітей, повновласна господиня в хаті — вона перша мусить учитися літературної мови. В своїй хаті — то вона найперший і наймиліший професор своїм дітям. Не вільно жінкам забувати ані на хвилину, що то ж вони творці „матерньої мови“, що то від них перших усі ми переймаємо свою початкову мову. Чого навчить нас мати, те й понесемо з собою в світ на ціле своє життя Мати — то найглибший і найреальніший творець літературної мови. Нехай же українська жінка ніколи не забуває про цю свою таку важливу, а разом із тим і таку почесну, але й відповідальну ролю в українській культурі. Інтелігентна українська мати мусить досконало знати свою літературну мову, мусить завжди її вчитися, а все своє знання разом із матерньою теплою ласкою переливати в серця своїх дітей. Пам'ятати, що власне цього всі ми не забуваємо до кінця віку свого...

Літературна мова — це той наймічніший цемент, що з'єднує етнографічну масу в свідóму Націю. І доки не матимемо добре виробленої літературної мови, доти ми не станемо Нацією. Доки не зреалізуємо такого простого гасла: „Для одного народу — одна літературна мова й вимова й один правопис“, доти не будемо ми Нацією свідóмою.

Щоб ясніш показати, як саме має працювати „Гурток плекання рідної мови“, подаємо тут докладний Статут його. Звичайно, Статут цей тільки зразковий, — кожний окремий Гурток на основі цього Статуту може виробити собі свій власний, більше пристосований до місцевих обставин.

Проєкт статуту „Гуртка плекання рідної мови“.

1. В кожній місцевості при освітніх чи інших українських установах та товариствах, якщо їхні Статути дозволяють на те, закладається „Гурток плекання рідної мóви“.

2. Гурток керується загальним Статутом інституції, до якої належить, додержуючись іще й оцього свого Статуту.

3. Головна ціль Гуртка: вивчення й плекання української літературної мови.

4. До Гуртка можуть належати громадяни й громадянки української національности без обмеження віку.

5. Всі члени Гуртка діляться на дві групі: а. Рідмовна молодь і б Прихильники рідно мови. Рідномовна молодь, коли не має статутового віку, не вважається правним членом Гуртка.

6. Головне завдання рідномовної молоді: навчатися рідної мови взагалі, а української літературної зокрема.

7. Головне завдання Прихильників рідної мови: а. Навчатися української літературної мови і б. Плекати українську літературну мову.

8. Кожний член Гуртка при вступі може скласти на руки свого Голови таку урочисту рідномовну обітницю: „Я, такий то, урочисто зобов'язуюся скрізь шанувати українську мову, як найбільший свій скарб, пильно навчатися всеукраїнської літературної мови й завжди пам'ятати, що для одного народу потрібна тільки одна літературна мова й вимова".

9. Гутком керує Президія з п'яти членів: Голова, його Заступник, Мовний Дорадник, Скарбник і Секретар. В малих Гуртках Президія складається з Голови та Мовного Дорадника

10. Президію вибирають Загальні Збори Гуртка на один рік. Як того потрібно, то Президія може й сама запросити на працю фахового Мовного Дорадника.

11. Кожний член Гуртка платить добровільну щомісячну членську вкладку; розмір її встановлюють річні Загальні Збори.

12. Кожний член Гуртка носить відзнаку з буквами *Р М*, цебто: Рідна Мова. Ця відзнака завжди нагадує членові про його рідномовні обов'язки.

13. Збори Гуртка відбуваються в часі, що його встановить Президія, але не менше двох раз на місяць.

14 Щоб виконати головне своє завдання, Президія Гуртка повинна:

а. Організувати навчання української мови рідномовної молоді (підручник: „Рідне Слово" ч. I).

б. Організувати навчання всеукраїнської літературної мови для всіх членів Гуртка (підручник: „Рідне Слово" ч. II та місячник „Рідна Мова").

в. Уряджувати прилюдні виклади на теми мовознавчі, а головно з життя української мови.

г. Уряджувати гурткове читання мовознавчої літератури (напр. із місячника „Рідна Мова") й дискусію над прочитаним.

ґ. Уряджувати гурткове читання творів кращих українських письменників і дискусію над мовою й стилем того письменника. При такім читанні Мовний Дорадник навчає літературнві вимови.

д. Уряджувати товариські сходини з обов'язком говорити на них тільки всеукраїнською літературною мовою.

е. Уряджувати такі театральні вистави й літературні вечори, щоб їх учасники вживали зразкової літературної мови й вимови.

є. Розповсюджувати серед широкого громадянства мовознавчу літературу (наприкл. місячник „Рідна Мова" та її видання).

ж. Досліджувати місцеву українську говірку (як це робити — див. „Рідна Мова" ч. ч. 16, 18 і 19).

з. Тримати живий науковий зв'язок із місячником „Рідна Мова".

и. Дбати, щоб у кожній місцевій школі конечно працював „Гурток плекання рідної мови".

і. Звертати особливу увагу на навчання рідної мови молоді з чужомовних шкіл.

15. Кожний член Гуртка в своїй рідномовній праці мусить визнавати оці десять мовних заповідей свідомого громадянина, що висять у нього на почесному місці:

1. Мова — то серце Народу: гине мова — гине Народ.

2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій Народ.

3. Літературна мова — то головний двигун культури Народу.

4. Уживання в літературі говіркових мов сильно шкодить культурному об'єднанню Нації.

5. Народ, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися Нацією.

6. Для одно́го Наро́ду мусить бути тільки одна літературна мова й вимо́ва, тільки один право́пис.

7. Головний обо́в'язок кожного свідо́мого громадя́нина — працювати для збільшення культури своєї літературної мови.

8. Стан літературної мови — то ступінь розво́ю Наро́ду.

9. Як про зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого Наро́ду судять найпе́рше з культури його́ літературної мови.

10. Кожний свідо́мий громадя́нин мусить дбати, щоб навіть у наймéншій оселі працював „Гурто́к плéкання рідної мо́ви".

16. Кожний член Гуртка мусить за́вжди пам'ятати й ши́рити оці головні рідномовні гасла:

а. Для одно́го Наро́ду — одна літературна мова й вимо́ва, один право́пис.

б. Ніхто не може знати літературної мови, не вчи́вшись її.

в. Всі працюймо для збільшення культури своєї літературної мови.

г. Говорім і пишім тільки всеукраїнською літературною мовою.

ґ. Тільки той свідо́мий громадя́нин, хто добре знає свою літературну мову й допомагає її розвиткові.

17. Ко́жний член Ґуртка конечно пильно читає, а по можливості й передплачує науково-популярний місячник „Рідна Мова" й усі її вида́ння, а також заохочує до то́го всіх своїх знайо́мих.

18. Кожний член Гуртка міцно й свято оберігає рідномовну ка́рність, цебто сумлінно вико́нуе всі при́писи цього Стату́ту.

19. Кожний член Гуртка обов'язаний уживати в розмовах і на письмі тільки всеукраїнської літературної мови й заохочувати до то́го й своїх знайо́мих.

20. Члени гуртка при розмовах конечно виправляють оди́н о́дному по́милки супроти всеукраїнської літературної мови. Ображатися за ці поправки невільно.

21. Мовний Дорадник, з доручення Президії, керує мовознавчою працею Гуртка або й кожного члена зокрéма.

22. Мо́вний Дора́дник раз на півроку перевірює успіхи рідномовної молоді, а про наслідки цієї перéвірки доповідає Президії та річним Загальним Зборам.

23. В разі потреби й можности Загальні Збори або Президія можуть установити платню́ Мовному Дорадникові за його́ працю.

24. Президія Гуртка дбає, щоб у Гуртку конечно відбулися ви́клади або дискусії щонайменше на такі мовні теми:

А. Перший рік.

1. Для одно́го Наро́ду — одна літературна мова (див. „Р. М" ч. І ст. 1-4, ч. 2 ст. 33-42, ч. 15 ст. 81-88, ч. 17 ст. 177-182).

2. Для одно́го Наро́ду — одна вимо́ва („Р. М." ч. 14 ст. 49-54).

3. Для одно́го наро́ду — один право́пис („Р. М." ч 5 ст. 161-170, ч. 7 ст. 247-248, ч. 8 ст. 303-308, ч. 10 ст. 335-342).

4. Української літературної мови мусимо вчитися, щоб знати її („Р. М." 1933 р. ст. 3-6, 9-16, 33-42, 99-102, 235-238).

5. Зна́чення рідної мови в ро́звитку Нації („Шлях Вихова́ння" 1934 р. кн. 2; „Р. М." ч. 14 ст. 53-58).

6. Наша часопи́сна мова („Р. М." ч. 9 ст. 289-294, ч. 15 ст. 81-88, ч. 18 ст. 237-240).

7. Загроза винародо́влення молодого нашого поколі́ння в Амéриці („Р. М." 1933 р. ч. 6 ст. 209-212, ч. 8 ст. 275-278, ч. 11 ст. 366-368, ч. 12 ст. 391-396, 1934 р. ч. 13 ст. 1-6, ч. 18 ст. 243 248, ч. 17 ст. 177-182, ч. 23 і 24).

8. Чужі впливи на україньску мову („Р. М." ч. 4 ст. 113-18, 145-148, ч. 16 ст. 155-158, ч. 20 ст. 349-352, 357-362, ч. 21 ст. 403-406).

9. Україньска театра́льна вимо́ва („Р. М." ч. 14 ст. 49-54, ч. 20 ст. 343-346).

10. Потреба доброго перéкладу св. Письма на україньску мову („Р. М." ч. 16 ст. 131-138).

11. Мова наро́дня й літературна („Р. М." ч. 18 ст. 225-236, ч. 4 ст. 126-128, ч. 20 ст. 329-330).

12. Україньска жінка й рідна мова („Р. М." ч. 19 ст. 279-282, ч. 21 ст. 375 380, ч. 22 ст. 425-428).

Б. Другий рік.

1. Історія української літературної мови (3-5 викладів; „Р. М." ч. 13 ст. 25-34, ч. 21 ст. 389-392, ч. 23 ст. 477-480, а також „Р. М." за 1935 рік).

2. Літературна мова в Галичині і в Східній Україні (див. „Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних", 1934 р. ст. 123-127; див. „Р. М." ч. 2 ст. 53-58, ч. 3 ст. 97-100, ч. 16 ст. 137-142, ч. 21 ст. 400-402).

3. Головні відміни літературної мови від мови західньоукраїнської (3-5 викладів; див. „Словник місцевих слів", 1934 р. ст. 128-147).

4. Рідна мова й наші правники („Р. М." ч. 1 ст. 17-20, ч. 7 ст. 235-238, ч. 11 ст. 367-372, ч. 13 ст. 21-24).

5. Життя слів („Р. М." ч. 2 ст. 59-62, ч. 6 ст. 195-198, 201-204, 215-218, ч. 7 ст. 241-246, ч. 8 ст. 279-282, ч. 12 ст. 399-402, ч. 13 ст. 7-12, ч. 15 ст. 113-116, ч. 16 ст. 147-150, ч. 17 ст. 205-208, ч. 20 ст. 355-358, ч. 3 ст. 101-104).

6. Рідна мова й лікар („Р. М." ч. 3 ст. 99-102).

7. Архаїзми в українській мові („Р. М." ч. 4 ст. 143-146, ч. 19 ст. 291-294).

8. Духовенство й рідна мова („Р. М." ч. 2 ст. 38-39, ч. 12 ст. 389-390).

9. Українські письменники й рідна мова („Р. М." ч. 13 ст. 5-8, ч. 19 ст. 297-300).

10. Як записувати народні говори („Р. М." ч. 16 ст. 151-156, ч. 18 ст. 249-254, ч. 19 ст. 287-292).

11. Як писати для широких мас („Р. М." ч. 19 ст. 273-280, ч. 20 ст. 321-330).

12. Українська інтелігенція й рідна мова („Р. М." ч. 2 ст. 38-42, ч. 19 ст. 295-298, 293-296).

25. Президія Гуртка дбає, щоб кожний свідомий українець бодай два роки попрацював у Гуртку.

26. Президія Гуртка дбає, щоб при Гуртковi конечно існувала Бібліотечка українських мовознавчих праць.

27. Кожний член Гуртка дбає, щоб уся його родина читала приступну мовознавчу літературу й говорила тільки літературною мовою.

28. Кожний член Гуртка повинен навчати дітей своїх української літературної мови.

29. Кожний член Гуртка обов'язаний перечитати й передумати щонайменше ту мовознавчу літературу, що перерахована в § 24 цього Статуту.

30. Кожний член Гуртка повинен добре знати видання „Бібліотеки Рідної Мови" й користатися з них, як із підручних довідників.

31. Кожний член Гуртка конечно мусить вивчити „Рідне Слово" ч. І і ІІ, як початкову Граматику української літературної мови.

32. Кожний член Гуртка повинен мати в себе найпотрібніші підручні й довідкові українські мовознавчі праці.

33. Кожний український емігрант повинен завжди пам'ятати й сумлінно виконувати оці рідномовні заповіді:

1. Тільки рідна мова найсильніше в'яже тебе з Батьківщиною.
2. Хто забуває рідну мову, той рве зв'язок із Батьківщиною й тим дошкульно зраджує її.
3. У себе вдома розмовляй тільки рідною мовою. Це принесе тобі душевний спокій і насолоду в житті.
4. Шануй земляка й говори з ним тільки рідною мовою.
5. До земляка не вільно писати чужою мовою, бо тим образиш його.
6. Сумлінно навчай дітей своїх рідної мови. Пам'ятай, що невиконання цієї заповіді стане найбільшим непрощенним гріхом твоїм супроти Батьківщини.
7. Сумлінно подбай, щоб закласти рідну школу для дітей твоїх.
8. Пам'ятай, що побратися з чужинкою чи з чужинцем, — це початок забування рідної мови, непрощенної зради Батьківщини.
9. Закладай „Гуртки плекання рідної мови" й сам діяльно працюй у них.
10. Завжди пам'ятай, що найкраща мова в цілому світі — то мова рідна.

34. Кожний член Гуртка повинен мати в себе свій Статут і добре його знати, особливо §§ 15, 16 і 33.

Іван Огієнко.

Недуги мови.

1. Ікання.

Тільки декотрі психічні функції виказують таку різноманітність недомог, та таку скалю їхньої натуги, як це бачимо в мові, де побіч цілковитої її відсутности, або т. зв. німоти, виступають іще такі: глухонімота, готентотизм, белькотання, гугнавість, вибухова мова, шепелявість і врешті найбільш поширене ікання найрізнорідрішого ступеня. Обговоренням усіх цих мовних недуг займемося згодом, а отут предметом наших розважань буде ікання тому, що незнання причин його появи причинюється в великій мірі до масового поширення цієї недуги.

Донедавна думали, що ікання має свій корінь чи то в хворінні центральних шарів мозку, що обусловлюють всякі довільні рухи людини, чи то його причиною є неспівмірність розвитку функції думати й справности мовної апаратури, а головно голосових струн. Бо подібно, як кожний інший орган людського тіла, таксамо й мовні оруддя треба постійно вправляти й удосконалювати. Коли ж трапиться такий випадок, що розум людйни розвивається, із-за чого її думання стає багате й щодо форми, й щодо змісту, а із-за певних причин ця людйна позбавлена можливости досконалити в рівному ступені мову, що являється виявом цих гадок, тоді їх натиск зупиняє вільне діяння мовного механізму й людина заікується. Згодом завважено одначе, що ікання, викликане хворіннями мозкових огнищ, рідке й звичайно виступає разом із умовою відсталістю. Те саме можна сказати про ікання, викликуване неспівмірністю в розвитку процесу думання й справности голосових струн. Зате далеко частіше треба шукати причин цієї недуги у психічному наставленні людйни до світу й життя.

Дехто з психологів узалежнює психічний розвій дитини всеціло від її здібности наслідувати чинності інших. Але більшість дітей наслідує тільки те, що більш чи менш свідомо вважає для себе за корйсне. Бувають одначе між ними й такі, що наслідують геть усе без розбору. І от, коли така всеціло сугестивна дитина стріне на своєму життєвому шляху ікайла, тоді обов'язково заразиться від нього цією недугою. Все ж таки немало дітей зачинає ікати самостійно, не зіткаючись із хворим на таку недугу й без жадних анатомічних змін у мозку чи нервах.

Майже кожна людйна родиться зо схильністю підкреслювати своє *я* супроти живого й мертвого оточення. В психології ця схильність зветься інстинктом самозазначення чи самопотвердження. Людйну, що їй недоставало б цього інстинкту, треба вважати психічно недужою. Але такий випадок — це небуденна поява, зате куди частіш подибуємо в житті звихнення цього інстинкту.

В дитинстві таке його звиродніння трапляється майже виключно на тлі відносин дитини до батьків, що під їх впливом стоїть тоді всеціло. Вони представляють для неї найвищий авторитет, з ними зв'язана вона тісно психічно й від них вповні узалежнена матеріяльно. Цей зв'язок і залежність обусловлюють всебічно її почування так, що кривду, нанесену батькам кимсь іззовні, відчуває не менш болюче, а може навіть помітніш, як свою власну. Але ці дитячі почування не розділені рівномірно між батьків. Психоаналіза подає, що мати для хлопців, а батько для дівчат, із-за певних причин психопохідної натури, що над ними годі тут розводитись, це предмет більшого чуттєвого зацікавлення, а в зв'язку з тим також вагається ступінь відчуття заподіяної їм кривди. Ця нерівновага симпатичного наставлення дає у висліді таке, що в хвилинах незгоди між батьками дитина стає без застережень по боці того, кого більше любить. А що не має досить сили, щоб помогти йому й пімститись за його кривду на противній стороні, що в очах дитини буває все кривдячою без огляду на фактичний стан справи, зачинає ікати. Таке ікання — це підсвідоме оправдання дитиною її пасивности в спорі між батьками, або й протест проти того, що для неї прикре.

А на доказ правдивости цих тез подають факт, що більш як 70% ікайлів — це хлопці. Причина тут те, що в родинних незгодинах звичайно кривдячим буває батько, а саме хлопці держать, як вже згадано, сторону матері. А те, що не чуже ікання також деяким дівчатам, пояснюють так, що тут маємо випадок покривдження батька, або він тільки видається донечці жертвою, або дане дівча із-за певних причин, приміром надто разячого невідповідного поведення батька, схиляється почуванням на бік матері.

Варшава. (Д. 6). Петро Кривоносюк.

Історія української літературної мови.

Короткий науково-популярний огляд.

II.

Пам'ятки літературної мови на землях українських XI-го віку.

На землях українських письмо знане було ще до діяльности Костянтина й Методія в IX віці, про що виразно свідчить хоча б уже той факт, що Костянтин, перебуваючи року 860-го в Херсоні, знайшов там „руські" переклади. На жаль, ані одна пам'ятка стародавнього письма нашого з-перед XI-го віку не дійшла до нас, — маємо пам'ятки тільки починаючи з середини XI-го віку. Встановити місце напису пам'ятки — справа дуже не легка, але тепер наука подала вже багато таких ознак, що характеризують не тільки пам'ятки східньослов'янські, але й південні серед них, цебто наші українські (ці ознаки докладно перераховую в своїй монографії: „Пам'ятки старо-слов'янської мови X-XI віків", Варшава, 1929 р., стор. 98-103). Пам'яток українського письма XI-го віку дуже багато, на жаль тільки, їх мало досліджено з українського погляду; російська наука всіма силами перетягує ці пам'ятки на свій бік, а українські вчені не тільки не боронять цих пам'яток, але часом і зрікаються їх.

Усі ці пам'ятки XI-го віку, особливо пам'ятки богослужбового вжитку, писані розкішним великим т. зв. уставним письмом. Кожна з цих пам'яток має не мало таких мовних ознак, що вказують на їх східньослов'янське походження; на жаль, ознак чисто українських звичайно не багато бо всі ці наші пам'ятки — докладні відписи з болгарських оригіналів, а місцеві риси виявляються тільки в „помилках" автора.

Далі коротко розповідаю про всі наші пам'ятки XI-го віку, подаючи про них тільки найважніші відомості; докладно про ці пам'ятки писав я в вище зазначеній своїй монографії стор. 98-188, тут же й повна література.

1. Остромирова Євангелія 1056-1057 року назву свою одержала від родича київського князя Ізяслава, — Остромира, що на той час був за посадника у Новгороді Великому.

Велика цінність цієї пам'ятки насамперед у тім, що вона датована. Це єдина поміж усіма іншими давнішими пам'ятка, що має т. зв. книжковий літопис. А саме, на останнім 294 листі Євангелії дрібним письмом писар записав, що він Написахъ еѵлие се. рабоу бжию нареченоу сѫщоу въ крещении иосифъ. а мирьскы остромиръ близокоу сѫщоу изѧславоу кънѧзоу. Сам Ізяслав правив у Києві, а Остромира післав до Новгорода. Азъ Григории диакон — читаємо далі, — почахъ писати мца окт҃ка а оконьчах мца маia вı, цебто Євангелію писав він 6 місяців і 22 дні.

Декілька віків перебувала наша пам'ятка в Новгороді, куди завіз її Остромир, у Софійській катедрі, про що говорить і приписка XVI в. на 1-м листі рукопису: Еѵлие софѣиское апракос. Пізніше, але коли саме й як — докладно того не знаємо, Остромирова Євангелія перейшла до Москви й зберегалася там у ризниці Воскресенської двірцевої церкви. З наказу царя Петра І ОЄ відіслали 13 листопада 1720 року до Петрограду, до царського двірця. За Катерини II цінна ця Євангелія валялася в її гардеробі, де її знайшов по смерті цариці Я. Дружинин. Дорогоцінну пам'ятку Дружинин р. 1806-го віддав Олександрові І, а той наказав зберігати її в Петроградській Публичній Бібліотеці (тепер Державна Публична Бібліотека).

І з того часу ОЄ стала приступна для наукових дослідів.

ОЄ — це Євангелія-апракос, цебто текст подається за порядком церковних читань, від Великодня зачинаючи. Писана вона великим на 6-7 mm високим розкішним уставним письмом; можливо, що письмо ОЄ передає графічні манери доби ще царя болгарського Семена. Рукопис має 294 листи великого розміру, 36 × 29 cm, — це найбільший розмір серед усіх пам'яток XI-го віку; писано в два стовпці, по 18 рядків на сторінці. В середині книжки на 3 листках уміщено мініятюри євангелистів Івана, Луки, Марка, а два листи лишено порожні, тому писаних листів 289. Заставки та ініціяли покрито золотом або фарбами — зеленою, блакитною, червоною й білою. Азбука ОЄ складається аж із 46 буков. В деяких місцях пергамен такий тонкий, що написане просвічується на другий бік.

Оригінал у діякона Григорія для листів 25-294 був болгарський (а для л. л. 2-24 — свій), але він не по-рабському списував з нього. Як догадується Н. Каринський, у той час Євангелію звичайно напівспівали, співали з місцевою церковною вимовою, а тому Григорій і вніс до свого відпису живі ознаки східньослов'янської мови, напр. заміну ѫ (юса великого) через ѹ. Цю гіпотезу Каринського можна прийняти хіба до певної міри, бо ж лишається не вияснене, чому, скажімо, діякон Григорій, при живій вимові, не писав и замість ѣ.

ОЄ донедавна рахували за найстаршу новгородську пам'ятку, а діякона Григорія — новгородцем. Основою для такого твердження звичайно служать дописки на полях ОЄ, що з них знати новгородські ознаки; так, напр., на листі 11 знаходимо дописку: сє конччь, а міна ц та ч — це ознака новгородського говору. Російський професор, Н. Волков, р. 1897-го зайнявся питанням про походження діякона Григорія („О не-новгородскомъ происхожденіи діякона Григорія, писца Остромирова Евангелія“, „Журналъ М. Н. Пр.“ 1897 р. кн. XII ст. 443-446), і прийшов до висновку, що він був киянин, і що ОЄ написана в Києві, цебто, що ця пам'ятка — київського походження. Волков перевірив дописку „сє конччь“ з оригіналу й переконався, що її написано значно пізніше, десь XIII-XIV віку, написав якийсь новгородський священик, а сам напис зроблено по підчищеному. Усі давні дійсно новгородські пам'ятки мають характерну ознаку новгородської мови, — поплутання ц та ч, тоді як в ОЄ ні в його тексті, ні в кінцевім книжковім літопису нема ані одніеї новгородської риси, а це виразно говорить про те, що ОЄ це пам'ятка не новгородська.

Григорій був, певне, діяконом при домовій княжій церкві в Києві, і тут написав Євангелію з доручення Остромира. Письменність у Новгороді почалася пізніш, як у Києві, і тому на перших порах книжки для Новгорода звичайно доставлялися з Києва. Та й новгородське письмо XI-го віку, поскільки ми його знаємо, не похоже на письмо ОЄ, — воно не таке величне й не таке читке. Тільки з XIII-го віку появляються в Новгороді писарі, що пишуть уже великим читким уставом.

Думка Н. Волкова про київське походження ОЄ вже прийнялася в науковій літературі; один із найкращих російських славістів, акад. Ол. Соболевський пише про ОЄ, що вона „написана, вѣроятно, въ Кіевѣ“(„Богословская Энциклопедія“ 1909 р. т. X ст. 217-218). Через це твердження нашої „Загальн. Української Енцикльопедії“ II 955 про новгородське походження цієї пам'ятки треба вважати більш як дивним.

Іван Огієнко.

Навчання української мови в Канаді.

Нагода навчати українських дітей рідної мови в Канаді є тільки поза урядовими шкільними годинами. Навчання всіх предметів у канадійській школі мусить провадитися тільки англійською мовою, від дев'ятої години рано до четвертої пополудні; п'ять днів тижнево; десять місяців річно. Тільки поза тим шкільним часом можна вчити дітей української мови.

Шкільна система в Канаді автономна. Податковці кожної шкільної округи вибирають свою Шкільну Раду. Така Рада має право наймати й звільняти вчителя. Отже, де така Рада складається з українців, то вона наймає вчителя переважно українського походження, і вимагає, щоб учитель або вчителька, як такі, вчили українських дітей — також української мови поза шкільними годинами.

Однак через те, що наше населення деяких місцевостей ще малосвідо́ме, щодо своєї народньої гідности, й недбале, щодо обов'язків супроти своїх дітей, отже не користає з нагоди, що має. Наприклад у Канаді є деякі містечка, що їх населення переважно українське. Отже такі містечка можуть запо́внити всі класи своїх шкіл своїми вчителями й учительками. Однак, — чогось воно так не є. В Арран Саск., де населення майже все українське, жид директором чотирокласової школи вже довший час. Так само Мондер, Алта, майже українське містечко, має восьмикласову школу, а її управитель уже довший час ірландець, хоч є свої люди з відповідними кваліфікаціями на такі місця. Тому не можна сподіватися, щоб у таких і подібних місцевостях Канади, де жиди та ірландці виховують нашу молодь, щоб та молодь знала щось про своє рідне. Головно по містах і містечках наша молодь майже нічого українського не читає, української мови не вживає й мало що знає про минуле свого наро́ду. Одначе є виїмки. Свідо́мі батьки, що належать до українських просвітніх або релігійних товариств, трохи більше дбають про своїх дітей. Передовсім вони стараються для них про рідну школу. Одначе стан тієї рідної школи сумний. Вона провадиться переважно в народнім домі літніми вакаціями. Там лавки для дітей невигідні, підручники не цікаві; дні гарячі, а ще як учитель не кваліфікований, а батьки думають, що той, хто вчить їх діти, може жити духом Божим, отже можна собі уявити успіх тієї науки... Що вчитель такої рідної школи може зробити, то тільки те, що навчить дітей деяких українських пісень, декламацій та танків і дасть дитячий концерт. Однак ліпше й те, як нічого.

Не всюди стан рідної школи такий невідрадний. Наприклад у Вінніпегу деякі наші люди тримають сталого вчителя, що вчить дітей рідної мови цілий рік. Це п. М. Кумка, і безперечно, що він робить неоціне́нну роботу для української молоді у Вінніпегу. Отже, нехай Вінніпег буде прикладом для наших людей інших міст Канади. Щоб п'ять, десять, п'ятнадцять тисяч українців якогось міста в Канаді не спромоглися на кілька добрих, кваліфікованих і сталих учителів, щоб навчити своїх дітей рідної мови й минулого нашого наро́ду, то такий стан недбалости для нас — великий сором! Може нема грошей? Ах, чому нема... Ось жид-адвокат у Вінніпегу дістає десятки тисяч головно від наших людей річно! Гроші адвокатам, ще й жидам, то є, а для рідної школи нема! Може тому, що ми не стараємось навчити наших дітей рідної мови, цієї основи рідної традиції, що в ній тільки й можливо дати дійсне виховання нашим дітям, то пізніш за переступки їхні адвокати заберуть сто раз стільки!...

На фармах стан навчання рідної мови також помалу занедбується. Одна причина того в тім, що батьки не дбають і не домагаються від своїх учителів сповняти свої обов'язки. Автор цих рядків учителював в однім містечку коло п'яти літ і за той час ні одна особа ні один раз не поспитала й не натякнула про навчання своїх дітей рідної мови!.. Можна було вчити або не вчити, один раз чи кілька разів на тиждень; один раз у місяць, або й не споминати цілком про таку річ, як українське слово — все одно... 160 українських дітей у школі, а чи вони щось своє рідне знають, — батькам байдуже!.. Ці батьки дбають про коні, свині, а ті, що в комницях — про черевики, нафту, цвяхи; а університетники, то скажуть вам навіть, скільки ліктів снігу на Гімалайських горах, але те, що їх дитина відповість вам на питання, як жид (бо вона говорить по-українському тільки тоді, як хтось її щось запитає рідною мовою), то їм байдуже!.. Певно, що для таких людей байдуже, хто в школі вчить, — чи своя людина, чи жид, чи хто. Вони часом беруть свого вчителя тільки

для того, що бояться публичної опінії!..

Головна причина, що навчання рідної мови підупадає рік за роком в Канаді по фармах, лежить в учительстві. Як було більше старших учителів, головно тих, що народилися в старім краю, то й наша молодь знала свою мову й рідну традицію. Тепер більшість учителів уроджені й виховані в Канаді. Дуже малий процéнт із них говорить рідною мовою, а ще менший, що цікавиться рідною історією та літературою. Отже, де таким навчити чого рідного дітей! А ще як нема зовнішнього тиснення, то він, а головно вона, й не порушиться... А як щось і вчить, то ось там кілька пісень, от так про око, щоб люди знали, що відбуваються й українські лекції...

Такі вчителі, а головно вчительки, і в англійських справах не дуже биті. Де ж вони надбають знання? Ніякої бібліотеки в них нема; навіть тих підручників, що з них вчилися, не мають, бо перепродали їх. Їх українські справи не цікавлять, і про них вони нічого не знають. Середній фармер, що читає українську пресу, знає більше про українське й канадійське життя, як такі „просвітителі"! Вся їх культура обертається коло танця та читання дешевих англійських журналів. Ось така духова порожнеча несе загладу нашому молодому поколінню в Канаді... Наші поселенці в Канаді повинні вистерігатися таких учителів, а головно вчительок. Бо в таких околицях, де працють ці „просвітителі", виховають нашу молодь певно так, що опісля вона й не загляне в українське друковане слово. Українська книжка буде для таких те саме, що й китайська...

Однак, хоч у більшій меншості, тут є й другий тип українського вчителя. Це люди, що мають трохи вищу освіту, або ті, що пам'ятають рідний край, або люблять знання, мають амбіцію, щирість і любов до свого. Майже всі вони виховані в українських бурсах в Саскатуні, Едмонтоні або Вінніпегу. Майже кожного дня, після урядових годин, цебто по четвертій по полудні, вони навчають українських дітей рідної мови, значить — писати й читати, співу й трохи української історії. Ті діти беруть участь в українських концертах і представленнях, що відбуваються в народніх домах. Як ті діти доростають, то вступають до „Союзу Української Молоді Канади", організації, знаної в скороченні як „Сумк". Там вони далі вправляються в рідній мові. Читають українські книжки, журнали, самі пишуть дописи до часописів, провадять різні дискусії й дебати, дають представлення й концерти, беруть участь у спорті, забавах і складають присягу працювати на користь українського народу. Наша будучність в Канаді полягає на цих щирих учителях і на тій молоді, що працює в організації „Сумк".

(Кінець буде).

Hafford. Учитель Ілько Шклянка.

»Мовний Порадник«

для Редакторів, Видавців і Робітників пера.

Лист другий.

3. Наш правопис академічний, а не більшовицький.

Серед нашого широкого громадянства дуже часто так зв. академічний правопис звуть „більшовицьким". Це в ґрунті своїм неправдиве твердження, а до того дуже нам шкідливе, бо стоїть перешкодою до бодай правописного об'єднання українського народу. Щоб громадянство знало правду, подаємо тут коротесеньку історію нового нашого правопису. Перший Міністер Освіти за часів Центральної Ради, Іван Стешенко доручив був року 1917-го проф. Іванові Огієнкові скласти правила українського правопису й написати відповідну граматику для середніх шкіл. Незабаром по тому Іван Стешенко був забитий, і справа правопису перейшла до наступного Міністра Освіти М. Василенка. Він також справу правопису передав до рук проф. І. Огієнка. Весною 1918-го року скли-

кана була велика комісія з найвидатніших українських учених і педагогів, і цій комісії проф. І. Огієнко подав на розгляд свої тоді складені „Правила українського правопису“. Комісія складалася щось із 30-ти членів, між ними були: Проф. А. Кримський (приїхав пізніше), Проф. Є. Тимченко, Проф. Н. Грунський, Ол. Курилова, Гр. Голоскевич і багато інших. Головував у комісії проф. І. Огієнко. Комісія багато раз збиралася й ґрунтовно обговорювала кожне правописне правило. На жаль, події пішли так, що вироблений правопис оголошений не був. В січні р. 1919-го Міністер Освіти проф. Іван Огієнко скликав стислу комісію для остаточного зредагування вироблених правил правопису, і незабаром Правила ці вийшли за підписом наших філологів, — Акад. А. Кримського, Проф. Є. Тимченка та Проф. І. Огієнка. Міністер Освіти 17 січня 1919 року ухвалив ці правила для обов'язкового вжитку по цілій Україні, і з того часу вони виходили в десятках видань і сотнях тисяч примірників. Оце й є основа академічного правопису. Ці правописні правила затвердили той правопис, що панував в Україні з 1905 року. Подавали вони правопис своїх і чужих слів.

Всеукраїнська Акад. Наук докладно переглянула ці „Правила українського правопису“, затвердила їх із малими доповненнями й видала їх уже від свого імені. Так повстав т. зв. академічний правопис. Народній Комісаріят Освіти затвердив його в 1921 р.

Але цей правопис був короткий, а життя вимагало докладнішого, тому Академія Наук та Народній Комісаріят Освіти взялися знову за цю справу. Доручили скласти правопис професорам: А. Кримському, В. Ганцову й О. Синявському. Підготовні праці довго тяглися, в них брали участь усі наші мовознавці й видатніші письменники (навіть С. Єфремів) та педагоги. Нарешті в травні 1927 р. до Харкова скликали велику конференцію з понад 50 вчених, і вона затвердила правопис; на цій конференції були: Пр. Бузук, Пр. Булахівський, О. Вишня, В. Ганцов, М. Гладкий, Г. Голоскевич, Пр. Грунський, В. Дем'янчук, М. Йогансен, Акад. А. Кримський, К. Німчинов, Пр. Плевако, Іл. Свєнціцкий, Пр. О. Синявський, Пр. В. Сімович, Акад. К. Студинський, Проф. М. Сулима, Пр. Є. Тимченко, В. Ярошенко й ін., — усе це видатні мовознавці й вони відповідають за ухвалений правопис. Народній Комісар Освіти цей правопис затвердив 6 вересня 1928 р., Українська Академія Наук прийняла його 31 березня 1929 р., Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові 29 травня 1929 року приєдналося до цієї ухвали.

На жаль, Харківська Правописна Конференція 1927 р. переступила доручене їй завдання: їй наказано покласти в основу своєї праці академічний правопис, а Конференція в деяких правилах відступила від нього, напр. Конференція прийняла — як компроміс для Галичини — дуже тяжкі правила про писання *г* і *ґ* та *л* і *ль*, тоді як Академія Наук постановила була писати тільки *г* і *л*. Проти цього порушення академічних правил, як і треба було сподіватися, пішли всякі протести, головно педагогів, і оце аж 1933-го року в нових правилах викинули неприродні постанови про *ґ* і *ль* і вернулись до попередньої постанови Академії Наук — у чужих словах писати тільки *г* і *л* (виключаючи слів, уже загально прийнятих, напр. ґанок, лямпа й т. ін.).

Ця коротенька історія нашого правопису (хто хоче докладно про це довідатися, нехай читає: Проф. І. Огієнко: Історія українського правопису, дивись „Нариси з історії укр. мови“ 1927 р. ст. 1-15, та Проф. О. Синявського: Коротка історія українського правопису, див. „Культура укр. слова“ 1931 р. ст. 93 -112) ясно показує, як неправдиво звати його „більшовицьким“. Велику шкоду нашому правописному (а тим самим — і культурному) об'єднанню роблять усі ті, що свідомо чи несвідомо ширять казки про „більшовицький“ правопис.

Ще дві слові про апострофа. Новий український правопис іще з 1905 р. послідовно вживає апострофа: п'ять, бур'ян і т. ін.; за нового часу закріпив його в писанні наш великий письменник, редактор відомого Словника Борис Грін-

ченко. Всі українські правописи, серед них усі академічні (коли Академія Наук працювала зовсім вільно) вимагають писати з апострофом. Ціла наддніпрянська Україна від 1905 р. писала й пише тільки з апострофом. Ось через це звати апострофа „більшовицькою видумкою" — це прикре непорозуміння, що свідчить тільки про мале знання східньоукраїнської культури.

Усе вище подане свідчить нам, що: 1) новий правопис ув основі своїй повстав іще за уряду Української Республіки, 2) в головній основі своїй — це т. зв. „кулішівка" й „грінченківка", цебто панівний тоді в Україні правопис, 3) Академія Наук, без жадних сторонніх впливів, затвердила й доповнила цей правопис, і 4) Писання з апострофом і писання „філологія" (а не фільольоґія) остаточно запанували в східньоукраїнськім правопису ще з 1905 р., і саме таке писання кілька раз затверджувала наша Академія Наук без жадного стороннього впливу.

4. Збіжжя, а не: збіжа.

Робітники пера сьогодні пишуть звичайно *збіжжя*, як і треба, а ось „Діло" увесь час пише *збіжа*. Форма *збіжа* неправильна й непослідовна для „Діла", бо воно ж пише *роздоріжжя*, *Запоріжжя* й т. ін., чому ж тоді *збіжа?* Походження цього слова вказує ясно, що треба писати тільки *збіжжя*. Вдавнину було слово събожиѥ — сбожіє (рідке в пам'ятках), събожьство, събожьнъ — в значенні divinus, devotus. На початку сбожіє визначало „маєток" взагалі, те, що Бог подав людині; а що в нас, слов'ян, цей маєток найчастіше був у хлібі, те що родить на полі, то давно вже сбожіє стало визначати головно хліба, хоч у мові чеській zbožі — маєток і тепер. Крім цього, сбожіє було й те, що приносилось Богові в жертву, у нас знову таки хліба, збіжжя. Стародавня форма сбожіє рано перейшла в нас у *збожіе*, а це правильно дало в нас *збожже — збіжже — збіжжя*, говірково: *збожє — збожа — збіже — збіжє — збіжя — збіжа*. Таким чином той сам процес, що з житіє зробив у нас *життя*, з форми збожіє мусів зробити *збіжжя*, а тому, хто пише *життя*, той мусить писати *збіжжя*; і навпаки, — хто пише *збіжа* (як „Діло"), мусить писати *житя*, *Запоріжа*, *насіня* й т. ін. Уже в Пересопницькій Євангелії 1556 р. Лука зач. 22 читаємо: ишол через збожѧ, а в Учительній Євангелії, Київ, 1637 р. ст. 91 говіркове: з збо́жа. Усі подані форми й цитати, між іншим, збивають неправдиве твердження A. Brückner'a (Słownik etymologiczny, ст. 647), ніби українці своє *збіжжя* від поляків запозичили. — Таким чином форма *збіжа*, що її вживає „Діло", непослідовна й неправильна, — треба писати тільки *збіжжя*. Кажу форма й неправильна, бо ж тут, щоб повстав *і*, мусить бути склад закритий: *збіж-жя*, а в відкритому складі буває *о*: *збо-жа*; див. моє „Рідне Писання" I § 16 і 99. Хто хоче бути послідовним, мусить писати *збіжжя*, або вже *збожа — збоже*. Не забуваймо ще й того, що ці слова з давніх -іє в наших говірках мають дуже багато найрізніших форм, для мови ж літературної вистачить і одної, але послідовної й правильної, — це й буде *збіжжя*.

З товариським привітом
Редакція „Рідна Мова".
Варшава, вул. Стальова 25 м. 10.
Листопад, 1934 р.

Передрукуйте це в Вашім виданні!

Пекуча справа.

Як писати українські ймення й прізвища в метриках.

Наші священики-парохи мають обов'язок писати всякі метрикальні книги латинською мовою. Повстає питання, як транскрибувати (переписувати) українські прізвища, ймення й назви топографічні?

Тепер скрізь практикують так, що в метрикальних книгах і документах, писаних латинською мовою, всі ці слова пишуть польським правописом, мало того, — ще й самі ймення на кожному кроці польщать. Отже закінчення

-ський часто польщать на -ski, *-вич* на -wicz, *-ів* на -ów і т. ін., не кажучи вже про те, що спорадично трапляються й такі „транскрипції", як Семенович — Siemionowicz, Гоголь — Gogoł, Вовк — Wilk тощо.

Шкода від цього велика, бо метрика — це урядовий документ, і раз спольщене прізвище переходить потім із роду в рід, а й самі наші люди мають іноді незрозумілу тенденцію зберігати „букву закону" в метриці й ніяк не хочуть своїх прізвищ відпольщити, бо, мовляв, „так маю в метриці", а не подумають над тим, що їх чисто українське прізвище давно колись нерозважно сполонізував якийсь мало освічений духівник.

Отже, українські прізвища треба транскрибувати докладно тільки так, як вони вимовляються в українській мові. Про це двох думок бути не може. Але ось справа правопису.

Наукове Тов. ім. Шевченка у Львові постановляє, що при транскрипції треба наші прізвища писати в кожнім випадку чеським правописом: Козак — Kozak, Квітка — Kvitka, Юрків — Jurkyw (чеський правопис *і* після *к* не допускає!), Щур — Ščur... Біда тільки, що наш загал чеського правопису зовсім не знає.

З другого боку й польський уряд може не схотіти рахуватися з приписами нашого Наукового Т-ва й може сказати, що державні урядовці в Польщі не обов'язані знати чеського правопису.

Щодо назов топографічних (місцевостей), то на пошті, як відомо, є закон, щоб на адресах писати їх польським правописом і в „urzędowem brzmieniu". А як у метрикальних книгах? Нераз бачив я навіть у римо-катол. метриках замісць Lwów — Leopolis.

Якщо у метриках чеського правопису не можна вживати, тоді на простий розум виходило б, що, пишучи латинською мовою, треба і в топографічних назвах, і в прізвищах триматися латинського правопису й писати: Козак — Cosac, Квітка — Quitca і т. ін.

А ще повстає питання, чи наші ймення писати по-українському, чи в латинському й грецькому оригіналі (Ivan чи Ioannes, Mykyta чи Nicetas і т. ін.).

Безпосереднім завданням „Рідної Мови" є взяти цю справу на себе, видати відповідний підручник, поширити його масово між наші метрикальні уряди, адвокатські канцелярії, державних урядовців і таким чином довести цю важливу, а досі безпланову роботу до ладу.

Стрий. З. Лисько.

Шевченкова мова.

III. Українізми в російських писаннях Шевченка.

2. Голосні звуки Шевченкової мови.

Українська мовна стихія така сильна була́ в Шевченкові, що її ніяк не могла заглушити стихія російська. Російська Шевченкова мова скрізь і завжди дуже ряба́, в ній на кожному кроці знахо́димо українізми, як відгуки рідної Шевченкової мови. Аналіз цих українізмів дуже цікавий і цінний, бо він змальовує нам одночасно й фонетику живої Шевче́нкової мови, набутої замолоду.

1. Зближення **і** *з* **и** *в Шевченковій вимові.*

Одною з найвиразніших рис Шевченкового вокалізму (голосних) треба вважати нове українське *и*, що повстало замість давніх и та ы. Це т. зв. середнє українське *и* було таким органічним у мові Ш, що ніякі чужосторонні впливи не могли його заглушити. Староукраїнська література XVI—XVIII віків дуже добре відбиває це наше *и*, що знати з великого поплутання и та ы у пам'ятках цього часу. Те саме бачимо і в Шевченка: у всіх своїх писаннях, йдучи за традиційною правописною звичкою, він пильнує писати етимологічно *ы* та *и*, але це йому зовсім не вдається, і він на кожному кроці плутає *и* (=*ı*) з *ы*. Так, він пише: щирый, приступиты, золотокрилый, хвалиты, надивитысь, пригорнутысь, лукавилы, битый, вывчився, могила зъ витромъ говорила, нелукавила, учитесь, пречистая, вилетила, сповила, колихала, изъ казармы, положи, въ домовину, си-

зокрила, молитву і т. ін., — так Ш писав ціле своє життя.

Російська мова, як знаємо, давні и та ы зберегла незмінно; і горе українцеві якраз у розрізненні цих *и* та *ы*, коли він учиться російської мови! З поплутання цих звуків росіянин відразу пізнає українця. Щоб допомогти українцям розрізняти ці *и* та *ы*, ще з початку XIX-го ст. нераз видавалися відповідні словнички зо словами на *ы* та *и*. Як бачимо з Шевченкового Денника, він за ціле своє життя не осилив цих російських *ы* та *и*, і завжди немилосердно їх плутав, плутав, певне, не тільки на письмі, але ще більше в своїй вимові. Прикладів можна б тут подати цілі тисячі, але вистачить і цих.

а. Замість *ы* Ш пише *и*: можетъ бить 92, долженъ бить похожъ 130, неудобозабиваемого Николая 89, обикновенія 46, по обикновенію 44, облобизать 8, пробили до вечера 155, пребиваніи 139, событіе 37, событія 54, чрезвичайно 11. 95, до Москви 157, изъ Москви 130, разочаровивать 69, живихъ 136, новихъ 157, Аксаковихъ 163, дирявие 109, називають 93, отпливутъ 76, слишанная 95, услишать 49, Калмиковъ 74, митарства 28, глазъ не смикаю 51, без умисла 177, изъ поэми 98, казарми 18, тюрми 51, форми 48. 92, унивающей 42, любопитствомъ 76, съ синомъ 172, присилаетъ 55, о стичкѣ 50.

б. Через деяку м'якість звиногородського *р* Шевченко ніяк не міг розрізняти етимологічних *ры* і *ри* і завжди їх плутає: риба 36. 76, рибу 76, рибная 78, рибачьей 72, Рибинскъ 73, бариню 168, баришни 32, в баришах 183, гризла 41, заридали 86, крилечко 71, съ крилечка 106, на крилечкѣ 70, Крилова 176. 177, Криловымъ 173, кришу 35. 42, обривистый 82, отривки 98, безкористные 81, изритое 40, риночная 76, закрить 43. 103, закрилъ 9. 67, закривать 96, закрита 92, открить 77, откриваться, открила 40, покритъ 91, покрито 28, раскрилъ 137, скрить 134, скрился 34. 58, 92. 135, скрилися 37. 98, укрился 103, которихъ 52. 76. 91. 94, добрихъ 65. 104. 151. 155. 176, старихъ 181. 184.

в. Дуже часто орудний однини закінчується у Ш на *-имъ*, множини на *-ими* (замість *-ымъ, ыми*): добримъ 35, вторимъ 16, дубовимъ 89, забытимъ 42, знакомимъ 167, которимъ 10. 32. 61. 64. 50. 129. 155, новимъ 153. 179, правимъ 84, прозрачнимъ 82, самимъ 34, старимъ 160. 174, твердимъ 69, съ Галаховимъ 175, Васильчековимъ а не Гурьевимъ 180, Годуновимъ 78, Голенищевимъ 175, Макаровимъ 181, Хомяковимъ 164, голубими 74, живими 12, которими 74. 171, новими 28, премудрими 177, разними 105, съ разними благородними 74, съ разними удивительними 93, сѣрими 72, себялюбивими 7, Жемчужниковими 174.

г. Приставку *вы-* Ш часто пише *ви-* напр.: вишелъ 161, невиразимихъ 14, виставку 171. 176. 178, висушить 36, вибралъ 8 і т. ін.

ґ. Навпаки, випадків, коли Ш пише *ы* зам. *и* небагато: обитающый 161, внутренныхъ 156, однымъ миромъ мазани 66, привыть 52, ніжнымъ чинамъ 18, дывяся 30; часто *ры*: прыйти 87. 110, прыйдетъ 25, прыйдется 24, прыйдя 25. 51. 86. 96. 110. 137, прыѣхали 160, прыймусь 130, прыйму 25, прыйметъ 25, прыймуся 21.

Усі ці приклади — а їх можна було збільшити на довгі сотні — ясно нам показують правдиву Шевченкову вимову звука *и*, що він її вносив і до своєї російської вимови. Таке саме середнє *и* живе й тепер на батьківщині Шевченка, — навіть не середньорядне, але ближче до ряду переднього.

Іван Огієнко.

Термінологія ткацького приладдя.

Степан Павлюх, син Антона, інтелігентний господар із Хащова, Турчанського повіту, передав товариству „Бойківщина" в Самборі свого Словничка, а Управа позичила його мені, щоб використати. В Словничку подано складові частини кросен, але подано загально, без пояснень і без наголосів. Я звернувся до записувача з проханням зазначити акценти на словах та по змозі подати

рисунки ткацького приладдя. С. Павлюх уволив моїй волі й прислав не тільки потрібні рисунки, але додав ще й другого Словничка, за що на цьому місці складаю йому сердечну подяку.

Через матеріяльну скруту „Рідна Мова“ не може вмістити малюнків, тому подаю тут саму термінологію.

1. Те́рлиця ла́манка з одним ме́чиком, а в ній: ла́пка, виличкú, ме́чик.

2. Те́рлиця висікачка з двома мечиками, а в ній: ме́чики, виличкú, ла́пка.

3. Віявкú, а в них: ві́явка, ключкú, трúніг, полу́йка (пря́джа).

4. По́так, а в нім: вало́к, ко́рба, плу́диць (на нього накладають ціву), ціва порожна, ціва повна, навита, чо́пок порожний, по́так малий, повна й порожна цівка, чо́пок з цівкою, плу́диць.

5. Кро́сна (прості): „ворoтúло з пряджев основов“, ціпкú, осно́ва, припущ'альниця, ґа́дж'ала, ґуле́ґи (guɫegy), збо́єчі, нúчільниці, на́биля, запіркú, полотно́, ла́вка, лапкú, стопкú.

6. Воротúло з „осно́вов“, ґа́дж'ала, ґуле́ґи (guɫegy), нúчільниці „єдна і друга“, сте́гна, кобивкú (нитки, що з них зложені оба стегна ничільниці), лапкú, ціпкú, голо́вка.

7. На́биля з бердом: на́дгорлиця (горішна), підгорлиця (долішна), бе́рдо, сно́зи.

8. Бе́рдо: калúнка, тро́сти.

9. Навива́льниця: збо́єчі, рибкú, друґ, осно́ва, воротúло. Через збоєчі пересувається осно́ва (прядж'а) і звивається на воротúло, що оберта́ється друґом, а рибкú, що через них проходить пасмами прядж'а, служать до реґульовання (рівного навивання на воротило).

10. Снува́льниця: драбúнка (кросонце) разом із 16 цятьма цівами, снувальниця, стопкú, пасе́мник, рúбка.

Чайковичі. о. Юрій Кміт.

Життя слів.

Глу́па ніч кажемо звичайно на пізню, темну, глуху ніч. Вдавнину „глупий“ визначало нерозумний (а часом і глухий), а звідси — й темний.

Говíти — утримуватися, постити. Словник П. Беринди 1627 р.: говѣю: шаную. Пор. розговлятися, заговляти.

Годува́ти дуже стародавнє слово, відоме всім слов'янам. *Год* — то окреслений час, пора, у деяких слов'янських мовах (польській, сербській) свято, святочна учта. Годувати — притримати когось певний час, річ ясна — даючи йому й їжу, звідси — вигодувати, годувати і под. Корінь у нашій мові надзвичайно розгалужений, хоч слово „год“ значення свята, святочної їжі, їжі взагалі давно в нас утратило, проте зберігає його в „годувати“.

Го́рло. Встаровину вірили, ніби істота життя людини ховається в горлі, ніби від горла залежить, чи живе людина, чи вмірає. У простого народу подібна віра живе ще й тепер (пор. підрізування горла при самовбивствах). Із цього розуміння й повстало наше „горло“ — життя, „покарати горлом“, — засудити на смерть, таке часте в XVI—XVII віках. Ось трохи прикладів із Полтавських судових актів 1667—1669 років: За тов проступьство горло тратять 160. Злодѣй горлом мѣет бити каран по квестии 174. Стали слезне Хвеска просит, аби єго на худобѣ (маєтку), а не на горлѣ карано 167. Горлом обох даровано 160. Горлом даровали, давъшы оним києвоє наказаниє 92.

Го́рниця (від слова „горній“ — високий, високо положений) — початково це була тільки кімната, зверху положена, а пізніше стала визначати якубудь кімнату (напр. в мові російській, також і в мові східньоукраїнській). Словник П. Беринди 1627 р. подає ще правдиве старе значення: „Горница — на горѣ на будованью домъ“. Старе значення позостається в українській мові ще й тепер — це надбудована зверху кімната, гірниця.

Го́род — старе українське слово, широко в нас розгалужене. Го́род — це огороджене жердками місце, (жердка — того ж кореня, що й город), забезпечене горожею від наскоку ворога. В городі все було безпечніш жити, тому городи ввесь

час зростали на населенні. В наддніпрянській літературній мові „город“ тепер зникає, запановує „місто“; навпаки в мові наддністрянській „город“ ще зовсім живе. Але донедавна слóва „город“ вільно вживали й письменники придніпрянські. Т. Шевченко: У Вильні, городі преславнім 311. Б. Грінченко, „Під тихими вербами“: Пізнього снідання була вже в городі 231, Поблукавши по городу без служби 58. Рильський: „Гомін“ 1929 р.: Старовинний город 14, але: збираючися в місто 26. Українські Думи (корпус видання 1920 р.) зовсім не знають слова „місто“, скрізь тільки город: До города Козлова 81, До города Черкаса 101, В чужі далекі города 111, Під город Тягиню 101, Ей городе, городе Сороко 142 і т. п., — всього 72 рази. Від давнини позосталося й Цар-город. Літературна мова східньої України слова „город“ тепер зовсім не вживає, заступивши його „містом“. Уже в Словнику П. Беринди 1627 р. читаємо: „Градъ — мѣсто 31, Газа — мѣсто в Палестинѣ“ 27.

Горóд — вигороджене коло хати місце садити городину, вигороджене, щоб скотина не потоптала. Вдавнину „горóд“ визначало „сад“ або „огород“, і таке значення позосталося в нас іще й сьогодні, але не однаково в різних говорах. У східньоукраїнських говорах „город“ — це не сад, а місце для ярини, городини. Сидить, як качан в городі, Номис. Навпаки, в говорах західньоукраїнських розрізняється г о р ó д — це сад (як польське ogród) і о г о р ó д — місце для ярини. Ось приклади. Й. Рудович, Біблійна історія 1917 р.: Рай був красний город 2, На Оливній горі був город 84. Читанка Ол. Барвінського І: Почалися лови в городах і серед піль 129. Глибокий став в городі 157. А. Чайківський, „Малолітній“: Втікла аж до огорода, де скрилася між коноплі 92; „Олюнька“: Мусів через свій город зробити вулицю 5. Давнина звичайно знала слово „сад“, але й „огород“ також визначало „сад“, як і сьогодні в Галичині. Лаврентіїв Літопис 6657 (1149) р.: Села пожгоша и огороды всѣ присѣкоша. Опис Брацлавського замку 1545 р.: Там сады и огороды 26. В Житомирській Євангелії 1571 р. ц.-сл. слово „вертоградъ“ все перекладається через „огород, огородок“. Відомий український проповідник Антоній Радивиловський свій твір 1671 р. назвав: „Огородок Марії Богородиці“, цебто Сад Марії. Слово „сад, садок“, хоч і рідко, але добре відоме в Галичині. Напр. В. Щурат, „Пісня про Роланда“: Король побрався відси до саду 16. А Чайківський, „Олюнька“: Стайня й стодола прилягали до огорода з садком 18.

Лемківський словничок.

(Докінчення).

Карáтися — вестися, удаватися.
Каянка — зміна угоди (звичаєве право).
Кед — коли, наколи.
Кéрпці — ходаки, постоли.
Кúльо — скільки.
Кúпінь — жара, спека.
Киянь, киянка — довбня, довбенька.
Клебанія — приходство, плебанія.
Ковя́ра, козя́рка, — тичка, прут, різка.
Кóншта — кошти.
Кстúни — хрестини.
Кріква — кроква, козел.
Кряк (krzak) — кущ.
Ку, ґу — до, ік, ід.
Кукéлка — колач, плетінка.
Кýсцьок — трохи.
Лем — лише, тільки.
Літáти — лігати, скоро бігати, с. йти.
Мáрник — лихо, біда, мара.
Мі — мені.
Мушéно — муситься.
Наддáти (же тіж го наддáло!) — лихе приступило, опутало.
Нарéмний — наглий, нарваний, раптовий.
Нарóком — умисне.
Нич — ніщо, нічого.
Нíґди — ніколи.
Ніт — нема, ні.
Нóле' — ану, нумо, „но але“.
Ня — мене.
Няньо — батько, отець.
Обортачúти — отуманити, збити з пантелику.
Оначúти — що небудь робити (дуже широке значення).
Онé — те, онте, то, тото.
Осух — вівсяний ощипок.
Охабúти — лишити, кинути.
Палю́нка — горілка.
Папірок — ринський, двокоронівка (австр. передвоєнна валюта).
Пацéпа — дебра.
Пелéвень — вузкий переділ (добудівка до стайні, де складається підстілка).

Пец — піч, груба.
Пінязі — гроші.
Пла́нно — зле, погано.
Пляц — осідок, будівельна площа, місце.
Подякува́ння — останнє надгробне слово.
Пое́ден — десь якийсь, рідко котрий.
Поєдна́ти — згодити, найняти.
Пожегна́ти — поблагословити.
По́пер — перець.
Пора́за — хвороба, параліч, лайливе слово.
Поразйти — спаралізувати.
Поранта́ти — пощипати, розторощити.
По́цьмі — поночі, темнотою.
През — через.
Прежегна́ти — перехристити.
Преоначи́ти — перемінити, переробити, перетворити.
Прокильну́ти — проклясти.
Про се́бе — собі.
Просйти — прохати, жадати звороту позичених грошей, цінувати покупцеві товар, особливо землю, худобу.
Прут — одиниця землі, більша за морг.
Пуга́рик, пугари́чок — чарка.
Ре́тязь — ланцюг.
Ре́чи (реку́) — сказати (кажу).
Рихтува́ти — ладити (нім. richten).
Розмаїтий — різноманітний, всякий.
Рявк — вереск.
Свістор — Сильвестер.
Сій — собі.
Смо́ле' — гляди, уважай.
Смотріти — глядіти, вважати.
Ста́тки — худоба (коні, воли, корови).
Стрім — самітне, просте дерево (зрубане перестає бути стромом).
Су́цо, як су́цо — добре, належно, як і слід.
Ся — себе.
Сясти — сісти.
Те́раз — тепер.
Тіж — теж.
Тій — тобі.
Трапе́за — журба, печаль, му́ка.
Трапи́тися — журитися, мучитися, тяжко працювати.
Ту́гий — сильний.
Тю́вна — тільна (корова).
Тага́ти за ким — попирати, бути приклонником.
Уцти́вий — чесний.
Фалат — шмат, кусень.
Фа́ра — приходство (Лелюхів, Дубне).
Фе́ртик — готово (нім. fertig).
Фрас — чорт (п. fras з нім. fressen).
Фу́ндуш — осідок із будинками.
Хйбаль — хіба́.
Хи́рбет — хрибет.
Хи́жа — хата.
Хоц, хо́цки — хоч.
Хо́ц-ко́ли — колинебудь.
Хто́вди — тоді.
Хто́си, хтосик — хтось.
Ци́ган — брехун, ошуканець, циган.
Циґа́ньство — обман, брехня.
Цуґ — потяг, продув (нім. Zug).
Чудува́тися — подивляти, приглядатися.
Шва́рний — меткий, симпатичний.
Ши́тко — все.
Шмаря́ти, шмарити — кидати, кинути.
Штрапаці́я — утяжлива дорога, праця.
Юж (уж) — вже.
Яр — весна
я́рець — ячмінь.
я́рий — молодий, весняний.
ярува́ти — веснувати.
я́рка — ягниця.

Словничка цього я записав у селах Новосанчівського повіту: Дубнім, Лелюхові, Злотськім, Астрябику, Криниці, Поворознику, Війковій, Щавнику, Верховні й інших.

Корчин. Мих. Приймак.

P. S. Просимо подавати доповнення до цього Словничка. Редакція.

Замітки про окремі слова.

Бузьк, бузе́цький. Підо впливом польського правопису прийнялася в нас назва нашого стародавнього міста Буськ (Busk), а від цього, також під польським впливом, придумано штучний новотвір — прикметник буський (buski). Це неправильно. Назва цього міста походить від річки Буга, у давнині було Боужьскъ, Бужескъ, тепер правильно Бузьк, а прикметник бузе́цький (тільки так говорять усі довко́лишні селяни). Аналогічно називають у наших околицях чорногуза (bocian) бу́зьком, також від Буга, але в цьому слові правописної помилки вже не роблять. Отже місто: Бузьк, бузе́цький, птах: бузько́, бузьків. У гербі міста Бузька стоїть бузько́ на одній нозі. У „Повѣсти временныхъ лѣтъ“ під 1097 і 1100 р. наше місто має дві формі: Боужьскъ і Божьскъ. Стрий. З. Лисько.

Че́рче — черне́цький. Подаю, що в Черчі прикметник від Черче селяни вимовляють „черне́цький“, а не „черча́нський“, як подейкують переважно наші літовики, ба — й як друкують часописи. Правильність вимови селян ясна. *Черче* — це *Чернче*, цебто оселя *черців* (ченців чи монахів). У місцевій вимові чути майже „чарнецький“. Зрештою, нехай усе це вияснить дискусія на сторінках „Рідної Мови“. Бережани, Проф. Лев Крип'якевич.

Букуре́шти, а не **Букаре́шт**. Столиця Румунії називається офіціяльно по-румунському București, при чому звук *е*, хоч і наголошений, читається як укр. *и*, а кінцеве коротке *і* відповідає нашому зм'якшальному знаку *ь*, отже — Букури́шть. Перед війною буковинські українці, за німецькою назвою Bukarest, звали це місто Букаре́шт, із або до Букаре́шту, в Букаре́шті тощо, вживаючи цього слова тільки в однині в чоловічім роді. Ще й тепер — це загально вживана тут форма, хоч це не по-румунському. Додержуючись правила називати імена чужих країв, міст, рік, гір і народів так, як вони бренять у мові даної нації, треба б рішитися завести в нашій літературній мові назву: Букури́шті, як приблизно її вимовляють румуни, або, застосувавшись до виговору українського народу на Буковині, де кожен румунський наросток -ești бренить -е́шти, назвати це місто: Букуре́шти, із або до Букуре́штів, у Букуре́штах, тощо. Академічні київ. видання пишуть по-традиційному: Букаре́шт. Чернівці, Іван Василашко.

З народнього джерела. Забиські́дци — люди з Закарпаття. До́мови гість — що рідко перебуває дома. Хруп — сензація. Чайковичі, о. Ю. Кміт.

Чистота й правильність української мови.

Відповідь на запита́ння наших Читачів.

Український правопис (І. Паран зо Львова). Треба добре усвідо́мити собі, що нема причин звати наш правопис більшовицьким; див. про це вище ст. 483. у цім числі. Це Академія Наук постановила не писати *ґ* і *ль* у чужих словах, звичайно, крім тих, що вже защепилися в народі, напр. ґанок, лямпа і т. ін. Навпаки, росіяни завжди вимовляють *ґ*, і хотіли б і нам защепити свою вимову. Вираз „правопис Возняка" зовсім неправильний, — Возняк тільки перевидав правила академічного правопису.

Во́ша — ну́жа. М. Лубик із Саскатуну запитує нас: „Вош чи нужа? Живучи в Східній Україні, в Черкаськім повіті, розмовляв я з стареньким громадянином О. Бідняком, що р. 1917-го писарював в українськім консуляті в Петрограді. На мої нарікання: і воші нас їли, О. Бідняк поправив: не воші, а нужа. Якої назви повинно вживати?" Обидві назві добрі. Стародавнє въшь — вошь жін. роду, в літературній мові, за живою східньоукраїнською давно вже прийняло форму воша: Держись, як воша кожуха, приказка. В зах. укр. говорах панує ще архаїчна форма вош, напр. у А. Чайківського, „Малолітній" ст. 22: Вош кашляла. Літературна мова вживає тільки форми воша, ніколи вош. —Друга форма ну́жа, вживається тільки в збірному значенні замість воші, напр. Номис, Приказки: Коли не п'є, так ну́жу б'є, а все не гуляє 769. Котляревський, „Енеїда": Убрання, постоли порвались, і ну́жі повна очкуря́. Отож, можна вживати во́ша, а в збірному значенні ну́жа (цебто воші). Слово ну́жа повстало з давнього нѫжда — біда, бо людину з біди та печалі воші нападають. Звідси приказка: Слабу людину ну́жа нападає.

Збірний — збірковий (Студентська Громада в Нью-Йорку). Від *збірка* може бути *збірковий* — належний до збірки, напр. збірко́ва акція. *Збірний* — складений із різних частин, різноманітний, напр. збірний одяг. *Збира́льний* — належить до збирання.

Крім (Студентській Громаді в Нью-Йорку). Давнє кромѣ дало в нас правильно *кро́мі;* ненаголошене кінцеве *і* з часом зникло, а *о* в закритому складі перейшло на *і*, стало: *крім* (див. „Рідне Писання" І § 16). Ця форма *крім* — найчастіш уживана, рідко — *окрім*. Форма *кромі* — говіркова архаїчна, тепер не вживається.

Неоціне́нний (В. Мартинець, Прага). Дієприкметників на *-мий* наша мова вже зовсім не вживає; рештки їх саприкметникувалися, цебто стали прикметниками: частину їх замінюємо на форми на *-ний*. Ось тому в літературній мові не можна вживати форми неоцінимий, — треба тільки неоціне́нний. Див. „Рідне Писання" І § 203.

Нетерпляче (Іван Паран у Львові). В літературній мові панує форма нетерпля́че. Напр. у Грінченка: Коні нетерпля́че пирхали перед ґанком. У Лесі Українки: Нетерпля́че перебила вона. Рідке нетерпу́че; у Стороженка: Кожного нетерпу́че питав. Форма нетерпеливо або нетерплúво — місцева західньоукраїнська; у Франка: Нетерпеливо допитувався; У Б. Лепкого, „З життя" 5: нетерпливо.

Табір (Л. Годівський у Нью-Йорку). Про це слово вже писано в ч. 3 (15) „Рідної Мови" на ст. 120.

Україна (Ол. Калюжний у Ковелі). Тепер уже не прийнято міняти початкове *у* на *в* у словах Україна, український, див. „Рідне Писання" І ст. 90; див. ще „Р. М" 1934 р. ч. 3 ст. 120-122.

Чорнило (Студентській Громаді в Нью-Йорку). Слово „чорнило" на початку визначало тільки чорну ріди́ну до писання. Це була найбільше поширена ріди́на до писання, чому з часом, коли появилися рідини й іншого кольору, на них так само стали казати „чорнило". Через це зовсім вільно кажемо: писати червоним чорнилом, синє чорнило й т. ін., цебто у нас „чорнило" стало назвою всілякої рідини до писання. Потроху появляються й інші назви, нпр „червонило", але вони штучні. Див. „Рідна Мова" 1933 р. ч. 3 ст.104.

Доля давнього ѧ в українській мові. Др. З. Лисько пише нам із Стрия. „В околицях Бузька звуки *а*, *я* наголошені чи ненаголошені часто переходять на *е*, напр.: *же́ба, поре́док, дівче́та, теле́, лоше́, свине́, честь* (частина), *мне́со, све́то, п'еть, де́в'еть, де́сеть, свети́й* і т. ін., але: *я́ма, моя́, я́блінка*. Дуже цікавить мене це фонетичне явище, але не вмію його пояснити. Чи не вплив це сусідніх мов, напр. польської або чесько-словацької?" Ні, це своє власне явище. Старослов'янський звук ѧ був носовий і бренів близько до *ą̈* чи до польського ę. Дуже рано, десь іще в IX-м віці, носова вимова (ринезм) у звука ѧ на наших землях зовсім загубилася, і колишнє ѧ пережило по українських говорах не однакову долю. В більшості говорів воно перейшло на *'ä*, а потім на *'а = я*, а по шелесних на *а:* святий, часть. В північних говорах та в говорах південно-західніх із ѧ повстало *е, е*, а то навіть *і*, напр.: часть — честь, мѧсо — мнесо, порѧдокъ — поредок і т. ін. З бігом часу в західніх говорах і звичайне *я* (*а* по шелесних) часом із аналогії підпало процесу ѧ > *е*. Дехто пояснює процес ѧ > *е* просто втратою носовости у ѧ = ę. Див. Проф. Є. Тимченко: Курс історії укр. язика, Київ, 1930 р. ст. 141-146. Наголошене *я* (із ѣ), особливо коли саме творить склад, не підпало аналогії процесу ѧ > *е*, напр.: моя́, своя́, я́ма.

Дописи Прихильників рідної мови.

Прихильники рідної мови, ширте поміж громадянством „Словника місцевих слів"! Недавно обдарував нас Доктор Професор Іван Огієнко своєю новою цінною працею — „Словник місцевих слів". Дехто зо старших громадян прийняв його не дуже то з великим вдовіллям, але тільки тому, що не розуміє, а скоріше — не хоче зрозуміти святого гасла: „Для одного народу — одна літературна мова". Для них відповідніша мова місцева, а не соборна мова Шевченка, Котляревського, Основ'яненка, Куліша, Вочка, Грінченка й інших. Правда, і „Словник", і „Рідна Мова" й інші писання Професора Огієнка призначені для людей доброї волі, для всіх тих, що спільно з ним працюватимуть над нашою, зарослою чужими бур'янами, літературною мовою. Ми, молоді, прийняли „Словника", як і всі інші праці Доктора Огієнка, дуже радісно. Він усе буде для нас помічником. Думаю, що „Словник" не довго буде очікувати по книгарнях, припадаючи пилом, на покупців. М и п о с т а р а є м о с ь, щ о б п е р ш е в и д а н н я В а ш о ї п р а ц і, Високодостойний Добродію, я к н а й с к о р і ш е р о з і й ш л о с я між народ і сповнило своє завдання. Ми примусимо Вас іще цього року постаратися про друге видання „Словника". Щоб підтвердити слова ділом, прошу вислати мені десять примірників „Словника" до розпродажу, а рівночасно закликаю всіх Прихильників рідної мови, щоб пішли моїм слідом. Д м и т р о Б у ч и н с ь к и й, у Трибухівцях.

Голос читачів про „Словника місцевих слів". Тільки що дістав „Словника місцевих слів". Оце власне те, про що я мріяв! Коли до Вашого „Словника" і „Рідного Писання" видасте заповіджені: „Правописний словник", „Українська літературна вимова", „Укр. літературна мова", то це буде велике, неоціне́нне діло. Бажаю Вам якнайкращих успіхів у Вашій творчій праці. Прага, дня 27. VIII 1934, В. М а р т и н е ц ь.

Ваш Словник дуже цінний, і я нетерпляче чекаю Правописного Словника. Львів, 26. VIII, Іван П а р а н.

Рушає лід. Ваша невтомна праця над очищенням і удностайненням української літературної мови й правопису знаходить щораз ширше зацікавлення та доцінювання серед загалу свідомішої еміграції. Доказом цього є більший попит на видання „Рідної Мови". В дійсності поширення думки про одну літературну мову й один правопис вимагає дуже багато труду та часу, бо прийняття та послуговування цим правописом вимагає систематичного та основного вивчення його й забуття старого, а це діло доволі трудне без відповідної, хоча б і середньошкільної попередньої підготовки. Це тим трудніше для середнього українця, що не привик читати наукові видання, а тільки легенькі белетристичні книжки та часописи. Одначе є вже надія, що незабаром ці трудності зникнуть із нашого народньо-освітнього обрію завдяки праці свідоміших одиниць. Віндзор у Канаді, 7. VIII, Остап Л и с и й.

P. S. Хто хоче знати літературну мову, той мусить пильно її вчитися, вчитися так само, як вчимося інших літературних мов. Хто думає, ніби він знає літературну мову й без науки, той глибоко помиляється, — він знає тільки г о в і р к у свого села. Власне ця нерозважна думка — про зайвість вчитися рідної мови — найбільший ворог української культури. Р е д.

Навчаємся рідної мови. Свій обов'язок щодо „Рідної Мови" будемо старатися по змозі сповняти. Ми міцно переконані, що добре знання рідної мови надзвичайно потрібне нам, а особливо на чужині, де наш українець знаходиться ввесь час у чужому для його духа оточенні. Іноді так хочеться згадати ті часи, коли вчили нас української мови ще в гімназії й порівняти з тим, що дає тепер „Рідна Мова". Чого чоловіка держали стільки літ в гімназії й не навчили якслід своєї мови, аж допіру на чужині приходиться її доповняти, разом із чужою... Сором це писати, та що робити! Коли ж у нас тоді ще не розуміли „і чужого научайтесь, й свого не цурайтесь"... Нью-Йорк, 10. VIII, Л. Г о д і в с ь к и й, Голова Української Студентської Громади.

Здобуваємо симпатиків. Як управитель пансіонату Товариства „Перемиська Єпархіяльна Поміч" в Жеґестові Живці, маю змогу стрічатись із різними нашими людьми, і вже приєднав для „Рідної Мови" 9 нових передплатників. На св. Миколая на представленні в Новім Санчі до кожного подарку ангел додавав і оповістку на „Рідну Мову". Назагал „Рідна Мова" здобуває собі щораз більше симпатиків. Бажаю якнайкращих успіхів. Милик, 16. VI, о. Іван Б у г е р а.

„Рідна Мова" провадить до об'єднання. Складаю Вам сердечну подяку за Вашу працю. Журнал „Рідна Мова" такий корисний для укра-

їнського народу, що за півтора року свого існування допровадив до того, що вже маємо познаки об'єднання українців уріднім слові. Бажаю Видавництву успіху та витревалости в такій дорогій для української нації праці. Саскатун, 20. VIII, М. Лубик.

Багато читачів, мало передплатників. Спасибі Вам, що не забуваєте Бібліотеку своїми цінними виданнями й творами. Книжечки „Бібліотеки" й „Рідна Мова" мають у нас успіх. Не знаю, чи це дає Вам абонентів, а читати таки читають, навіть у Новій Каледонії. З найкращими побажаннями в імені Ради Бібліотекар Рудичів. Париж, 20. VIII.

P. S. Знаємо, що в деяких Бібліотеках „Рідну Мову" трудно дістати, бо вона все „на руках". А в цей час Видавництво „Рідної Мови" думає... скорочуватися. Ред.

Жертвуємо на „Фонд Рідної Мови". Посилаю два зл. на „Фонд Рідної Мови". Як щирий прихильник неоціненного для Української Нації мовного сіяча — „Рідної Мови", що його я залюбки й з захопленням читаю від 1 го числа, хочу до жертводавців приєднатися й я, складаючи й свою маленьку лепту. Прошу прийняти від мене щирі побажання успіху у Вашій тяжкій, але історичній праці на користь Української Нації. Ковель, 26. VIII, Ол. Калюжний.

„Рідна Мова" на Волині передплачується покищо не всією навіть інтелігенцією. Очевидно, ще не всі зрозуміли вагу та значення такого цінного й корисного місячника. Зрозуміння помітніше в місті серед учителів. На селі ж поміж сільською трудовою інтелігенцією помічається якась байдужість взагалі до передплати якогобудь часопису чи журналу. Сказати б, — через економічну кризу, так ні, бо на тютюн, а часом і на горілочку — гріш знаходиться. Треба думати, що через крізу духа... Всі ж взагалі свідомі українці ставляться до „Рідної Мови" прихильно й кожний, хто зрозуміє вагу та значення його, старається передплатити. Ті ж, що вже передплачують, з нетерпінням чекають в кінці кожного місяця одержати чергове число, кожне число уважно перечитують і зберігають, щоб по закінченні року їх оправити й користати ними й далі в цілях наукових. Сподіваємося, що волиняки про вагу, завдання та культурно-виховне значення місячника незабаром усі зрозуміють і масовою передплатою його підтримають, чим спричиняться до розвитку та піднесення на належну височінь свого рідного слова. Рівне, 25. VII, П. Коваль-Степовий.

Християнські українські імення. Дуже добре було б, коли б „Рідна Мова" подала для загального вжитку список християнських українських імен. Львів, 26. VIII, Іван Паран.

P. S. Список уже виготовлений, але чекає своєї черги. Ред.

Шукаємо нових передплатників. Прикладаю список священиків і світських осіб, що їм варто надіслати зразкове число журналу „Рідна Мова". Треба сподіватись, що бодай частина їх стане передплатником такого цінного журналу, як „Рідна Мова". Джонсон Сіти, 7. VI. о. П. Білон.

Побажання. „Рідна Мова" є для мене такий цікавий і цінний часопис, що я бажав би, щоб вона появлялася якнайчастіше. Шлю щирі бажання доброго здоров'я для праці над рідною культурою. Балигород, 25. VIII.1 934. Др. В. Виногородський.

P. S. Байдужість громадянства до праці „Рідної Мови" не дає нам жадної змоги збільшуватись. Навпаки, — чи не доведеться зменшуватись... Ред.

Бажаю Вам, Пане Професоре, якнайкращого успіху. 22. VIII, Вінніпег, І. Рудачок.

Привітання. Вітаю Видавництво з таким гарним розвоєм! Краків, 5. IX, Др В. Курашкевич.

Подяки. Словника одержав і щиро Вам дякую. Посилаю 50 кч за Словника, а що лишиться — прошу оставити на „Фонд Рідної Мови". Щиро Вас здоровить, з глибокою пошаною відданий Вам Ф. Душек, 23. VIII, Опочно.

Початкова Граматика української літературної мови.

Завдання 129. Спишіть оці слова й розділкою покажіть, як їх переносити з рядка до рядка (тут *дз*, *дж* діляться).

Відзимувати, відзолити, віджатися, віджимати, підземний, підживитися, підзамчя, підземелля, піджак.

Завдання 130 Коли пишемо слово з апострофом, то його не можна лишати в кінці рядка, переносимо: ре-п'я-хи, а не: реп'-яхи. Спишіть оці слова й розділкою покажіть, як їх переносити.

Солом'яний, дерев'яний, пір'я, подвір'я, розіб'ють, вип'ю, матір'ю, крів'єю, гороб'ячий.

41. Перенесення букви *й*.

Лай-ка та бій-ка до доб-ра не ве-дуть. На вій-ну вій-сько йде, як мак цві-те. До-до-му при-йшов, дві бі-ді зна-йшов. Па-йок, ки-йок, га-йок.

Звук *й* голосний чи приголосний? Коли *й* приголосний, то як його переносити? Коли *й* можна переносити? Чи можна ділити сполучення *йо*, переносячи?

Ділячи слово, букву *й* треба лишати по голоснім, а переносити її не можна; треба пере-

но́сити так: край-ка, бій-ка, а не: кра-йка, бі-йка. Тільки тоді, коли склад без *й* не існує, треба *й* перено́сити: зна-йшли, при-йшов, пере-йдіть.

Ділячи слово, сполучення *йо* розривати не можна: га-йо-вий, га-йок.

Завдання 131. Спишіть оці слова й рóзділкою зазначте, як їх перенóсити. Запам'ятайте, як ці слова пишуться.

Війна, крейда, лійка, копійка, війта; підійшов, знайшли, найняти, вийняти, прийняти; гайови́й, ройови́й, крайови́й, лойови́й.

42. Букви *ь* не переносимо.

Скіль-ки, віль-ний, біль-ший, мель-ник, бать-ко, донь-ка, пиль-но. Пе-ньок, де-ньок. Dońka — донь-ка, deńok — де-ньок. Пе-ньок, пень-ка.

Для чого вживаємо *ь*? Чи його можна відірвати від приголосної, що її зм'якшення зазначає? Як переносимо приголосну з *ь*?

Приголосна з *ь* по голосній перед приголосною не переноситься, але лишається в рядку: синь-ка, ось-де.

Переносячи, сполучення *ьо* не розриваємо: по-льо-вий, пе-ньок.

Завдання 132. Спишіть оці слова й рóзділкою зазначте, як їх треба переносити.

Стільки, полька, кольки, близький, слизький, просьба, боротьба, кісьба, вузький, серденько, головонька, дядько, ганьба, редька, костьол, Ваньо, деньок.

Завдання 133. Перепишіть і запам'ятайте оце.

По-літературному треба ось так говорити й писати, а не так, як у дужках (): майже (май), жінка чи дружи́на (малжонка), ма́чушин (мачошин), хи́бний чи помилко́вий (мильний), замість (місто), можна (мож), юна́к (молодець), молоди́ця (мужатка), вояки чи козаки (мужва), мура́шка (муравель), му́рин (мавр), м'яке́нький (м'ягонький).

43. Як ділити подвоєний звук.

Насін-ня, зіл-ля, волос-ся, Іл-ля, жит-тя, клоч-чя, галуз-зя, суд-дя, Ган-на, збіж-жя.

Як треба переносити подвоєні приголосні? Що таке здовжений приголосний? Чи може подвоюватися *р* (див. завдання 104)?

Коли в слові поруч себе стоять дві однакові приголосні букві, то, ділячи слово, одну з них лишаємо, а другу переносимо: весіл-ля, колос-ся.

Завдання 134. Спишіть оці слова й рóзділкою зазначте, як їх переносити з рядка до рядка. Запам'ятайте, як ці слова писати.

Каміння, вугілля, насіння, клоччя, збіжжя, обличчя, подружжя, спасіння, зна́чення — зна́чити, значі́ння — значи́ти, зілля, підборіддя, суддя, галуззя, гілля.

Завдання 135. З поданих питань складіть оповіданнячко: *Як ми писанки писали.* Хто хоче, нехай припише відповіді ще й на свої додаткові питання.

Як ми писанки писали.

Як ми ждали Великодня? Яких фарб привезли батько з міста? Скільки крашанок дали нам мати? Скільки їх дісталося мені, скільки сестрі? Що писав я на своїх писанках? Чи гарні вийшли мої писанки? Як ми писанки святили? Кому я подарував свою першу писанку?

44. Частини слова.

Як ростуть слова.

Від глибокої давнини було в нас слово **горіти**. Здавна також те,

що пече, і від чого стає людині недобре, названо **гіркий** (горькый), а коли людині **гірко** (**горко**), коли вона ніби **горить** від біди, то це стали звати **горе**. Гірко жити — це **горювати**. От чому одне зна́чать слова: **горіти**, **гіркий**, **горе**, **горювати**.

З чого ростуть слова? Що таке корінь слова? Яке зна́чення кореня в слові?

Жив собі в селі один чоловік; він продавав *крам*, і за те його й звали крама**р**. Крамар одружився, і жінку його люди звали крама**риха**. Вродилась їм дочка́, і на неї казали крамар**івна**; а на сина їхнього казали крамар**енко**, а як підріс, стали звати крамар**чук**. Усі вони **крам**арювали.

Крам, **крам**-ар, **крам**-ар-их-а, **крам**-ар-івн-а, **крам**-ар-ен-к-о, **крам**-ар-чук, **крам**-ар-юв-а-ти.

Пис-ар, **пис**-анка, **пис**-ати, *на*-**пис**-а-ти, *до*-**пис**-а-ти, *ви*-**пис**-а-ти, *с*-**пис**-а-ти, *під*-**пис**-а-ти, *пере*-**пис**-а-ти, не-до-**пис**-а-ти.

Що таке на́росток слова? Для чого маємо багато наростків при одному корені? Що було б, коли б слово таких наростків не мало? Що таке закінчення? Скільки може бути наростків у слові? Що таке пень слова?

Що таке при́росток? Що визначають усякі приростки при одному корені? Чи приросток змінює значення слова? Що було б, коли б слово не мало приростків?

Як повстають складні слова?

Слово складається з чотирьох чистин: при́ростка, ко́реня, на́ростка й закі́нчення. **Та частина слова, що лишається незмінна при змінюванні його, зветься ко́рінь. Частина слова, що стоїть позад кореня, зветься на́росток; змінна кінцева частинка слова зветься закі́нчення. Частина слова, що приростає перед коренем, зветься при́росток.** Напр.: на-бід-ув-а-ти, з-бід-н-і-ти.

Ко́рінь — це найважніша частина слова, бо без нього воно не може існувати; він ховає в собі значення слова й звичайно складається з одного складу. На́росток, закінчення й при́росток часто можуть і не бути в слові, напр. *хід* — сам корінь, *хід-ник* — корінь і наросток, *хід-ник-и* — корінь, наросток і закінчення, *ви-хід* — приросток і корінь. Часом наросток і закінчення звуть закінчення; корінь і наросток, або приросток, корінь і наросток зветься ще **пень** або основа слова. Часом у слові два наростки або й два приростки.

Наростками творяться від одного кореня різні відтінки слова, а то й нові слова: уч-ити, уч-итель, уч-ень. Закінченням робимо відміну слова: бідняк, бід-няк-а, бід-няк-ом. Приростком творяться нові значення слова: нести, ви-нести, пере-нести, з-нести, по-нести і т. ін. Приростків і закінчень небагато в нашій мові, але наростків дуже багато; коренів найбільше.

Часом слово складається з двох коренів. **Два корені в одне слово в'яжуться докупи звуком** *о*, **а деколи** *е*: верб*о*лози, земл*е*роб, або зливаються докупи й без з'єднальних голосних: великдень, горицвіт. **Слово з двох коренів зветься складним.**

За складом слова всі мови світа діляться на дві великі групі: мови корневі й мови флексійні. Мови, що складаються тільки з самих коренів,

звуться **корневи́ми**, напр. мова китайська. Усі мови індоевропейські (цебто мови Европи, почасти Індії) та семітські — це мови **флексі́йні**, бо мають у словах фле́ксію, цебто змінне закінчення. Фле́ксія (закінчення) має в мові велитезне зна́чення, бо дає нам повну змогу й велику зручність творити словосполу́чення, напр.: тепл-а вод-а, тепл-у вод-у й т. ін.; із словосполучень складається речення, а з речень — мова.

Завдання 136. Спишіть оці слова (всі одного кореня) й підкресліть корінь.

Читати, читанка, читання. читальня, читаний, читака, читач, дочитати, вичитати, перечитати, начитати, почитати, прочитати.

Що визначає корінь? Чи може бути слово без кореня?

Завдання 137. Намалюйте, як із одного кореня *чит* повиростали всі слова, перелічені в попереднім завданні. Скажіть, як творяться у нас слова?

Завдання 138. До кожного з коренів: *бід, ход, каз, роб, пис* придумайте по 5 закінчень; запишіть ці слова й попідкреслюйте корінь. Для чого в слові закінчення (наросток і закінчення)?

Завдання 139. До кожного з слів: *бідувати, ходити, писати* придумайте по 3 прияростки; запишіть ці слова, а корінь підкресліть. Що визначає приросток у слові?

Завдання 140. Полінійте отак і розкладіть на складові частини оці слова: знахідка, при́казка, наказую, вилазив, перелазиш, безхлібний, доробити.

Частини слова.

При́росток до кореня:	Незмінна частина слова або корінь:	На́росток і закінчення:
При-	*-суд-*	*-ок.*

Завдання 141. Із оцих слів утворіть складні слова й запишіть їх до зши́тка: пара — плавати, море — ходити, дрова — рубати, перебити — ніс, горіти — цвіт, кривий — ніс, сам — стріляти, скорий — ходити, твердий — хліб, кінь — водити, гроші — любити, загнути — біда.

45. Наголос.

Про Котляре́вського.

Іва́н Котляре́вський — найпе́рший украї́нський письме́нник нової доби́, тому́ й звуть його́ ба́тьком на́шого письме́нства. Наро́дився Котляре́вський 1769-го ро́ку, а вмер ро́ку 1838-го. Він пе́рший поча́в писа́ти книжки́ про́стою наро́дньою полта́вською мо́вою. Найбільше всла́вився Котляре́вський своє́ю книжкою, що зве́ться „Енеїда“.

Чи ти перечитав уже „Енеїду“?

Доро́га — дорога́, Яри́на — ярина́, за́мок — замо́к, бе́ріг — despite беріг, му́ка — мука́, со́ли — соли́, сім'я́ — сі́м'я, запла́чу — заплачу́.

Чи всі звуки в слові ми вимовляємо однаково? Що таке **на́голос**? Чому так звемо — на́голос? Що таке наголо́шений чи ненаголо́шений звук або склад? Як зазначаємо на́голос на письмі? Яка сила на́голосу в слові? Чому вдавнину звали наголос „**силою**“? Коли в друкарні нема голосних із значком наголосу, тоді цього значка ставлять зправа по наголошеній голосній: го'ре, до'вго, ра'зом, біда' і т. ін.

Коли ми говоримо, то один голосний звук у слові вимовляємо голосніш від усіх інших, вимовляємо його з при́тиском. **При́тиск якогось голосного в слові зветься на́голосом.**

Той голосни́й, що на нього припадає на́голос, зветься **наголо́шеним** звуком; звуки без на́голосу звуться **ненаголо́шені**. Так само й склад у слові буває наголо́шений або ненаголо́шений.

На письмі місце на́голосу зазначаємо значком ´, що зветься **зна́ком на́голосу** й ставиться над наголо́шеним голосним звуком: го́ре, вода́.

На́голос буває **літературний**, спільний для цілого наро́ду, де б хто ні жив, і на́голос **місце́вий** чи говірко́вий. **Пильнуймо вживати наголосу тільки літературного!**

Наголос у слові має таку силу, що він зв'язує докупи всі частини слова; без наголосу вони розсипалися б і цілости не склали б.

Завдання 142. Спишіть Шевченків „Заповіт" і поставте на словах літературний наголос. На односкладових словах наголосу не ставимо. Віршика вивчіть напам'ять.

Заповіт.

Як умру, то поховайте
Мене́ на могилі,
Серед степу широкого,
В Украї́ні милій.
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було́ видно, було́ чути,
Як реве ревучий.

Тара́с Шевченко.

Завдання 143. Чому на односкладових словах не прийнято ставити значка наголосу? Чи всі вимовляють слова з однаковим наголосом? Що таке наголос говірковий і літературний? Як мусять вимовляти слова артисти в театрі? Де мусимо конечно говорити з літературним наголосом? Чи було б добре, коли б кожний наголошував слова по-своему? Що це значить: Для одного народу — одна вимова?

Від Редакції й Адміністрації.

Час відновити передплату на 1935-й рік! Сердечно просимо відновляти передплату на 1935-й рік і присилати відразу цілорічну передплату, цебто 6 зл. у краю, 2 дол. за границею.

Зменшена передплата для Чехословаччини. Щоб дати змогу читати „Рідну Мову" широким колам громадянства Чехословаччини, визначаємо для них на 35 р. зменшену передплату: 6 зл. річно.

Оправа для „Рідної Мови" 1934 р. Замовляйте завчасу оправу на „Р. М." 1934 р., а то знову багатьом забракне її. Мистецька оправа з англійського полотна, з золотими написами. Ціна 1 зл. з пересилкою. Хто замовить, тому пришлемо з 12-м числом „Р. М."

„Рідне Писання" ч. І в мистецькій оправі 1·50 зл. **„Словник місцевих слів"** у такій же оправі 2 зл.

„Фонд Рідної Мови". Дбаючи про належний розвиток української літературної мови, як головної ділянки рідної культури, зложили на „Фонд Рідної Мови": Робітники пера „Української Преси" 7·50, Р. Гладуняк 3·30, Б. Ржепецький 3, Н. Грабовський 2·60, І. Чарнецький 1·50, М. Приймак 1, Проф. Я. Essмончаловський 1, Інж. Плющ 0·80. А разом — 20·70 зл.

Усім цим Добродіям Рідної Мови Редакція складає свою сердечну подяку. Тільки при щедрій однодушній допомозі на „Фонд Рідної Мови" широкого нашого громадянства та наших інституцій зможемо створити авторитетний центр для вивчення рідної мови. Продовження цього списку подамо в дальшому числі.

Граматика занедбаним дітям! (див. „Рідна Мова" ч. 19 ст. 297). На цей фонд зложили: Ом. Демкович 2 зл. і С. Яковець 0·60 зл. Хто дальший?

Нові книжки, прислані до Редакції. В. Будзиновський: Гремить, історична повість, Львів, „Українська Бібліотека" ч. 3 (15) 1934, 127 ст. — І. Блажкевичева і О. Кобринський: Культурна родина, „Самоосвіта" ч. 53, Львів, 1934, 32 ст. — Богословське Наукове Товариство у Львові в першім десятиліттю свого існування (1923-1933), Львів, 1934, 93 ст. — М. Коковський: За Україну, „Дитяча Бібліотека" ч. 4. о. М. Кравчук: Страждання, смерть і прославлення Ісуса словами евангелистів з поясненнями, Л. 1934, 68 ст. В. Січинський: О. А. Тарасевич, 1672-1720; Прага, 1934, 24 ст. Sv. Služba Božia sv. Jána Zlatoústeho, Nitra, 1933, preložil P. Spišák, — Резолюції Укр. Жіночого Конґресу, 1934. — Македонськи Прегледъ, 1934, кн. 2. —Т. Гаврилюк: Цвіт народу, Нов. Йорк 1933, 64 ст. — П. Коваль — Степовий: Перед світанком (поезії), збірничок І, Луцьк, 1934. — А. Дублянський: Луцьке, історичний нарис, 1934. — A voice from Ukraina, by P. Cundy, 1932, Манітоба. — Т. Курпіта: На доспівах весняних, книжка лірики, Рогатин, 1934. Г. А. Ильинский: Опыт систематической Кирилло-Мефодьевской библографии, София, 1934, 303 ст. — В. Безушко: В. Шекспір — республіканець? Львів, 1934. — F. Oberpfalcer: Rod imen v češtině, 1933, 352 ст.

 — Адреса »Рідної Мови«: Warszawa, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1·60 зл.; за границею в Европі 9 зл., в Америці 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають »Рідну Мову« від 1 числа. Річник 1 (без 2 і 3 чисел) 5 зл.

Відповідальний Редактор *Л. Гримало-Сідлецький.* Друкарня ОО. Василіян у Жовкві